

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ
ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ**

**«Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΕΤΕΡΟΤΗΤΩΝ ΩΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΕ ΜΙΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΑ. ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ
ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΙΘΑΓΕΝΕΙΑΣ ΚΟΖΑΝΗΣ»**

ΚΙΡΤΙΚΙΔΟΥ Θ. ΜΑΡΙΑΝΘΗ Α.Μ.778
Πτυχιούχος Κοινωνιολόγος

**ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ
ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ**

ΦΛΩΡΙΝΑ 2020

Αντί Προλόγου

Νύχτωνε στην Ελ Μίνα και πυκνή σιωπή ανέβαινε απ' τη μεριά της θάλασσας κι αντάμωνε το κάστρο· ολημερίς ζαπλώνονταν αμίλητο και σκυθρωπό σα μουδιασμένο ζώο.

Τότε ξεχώρισα ήχο πιγικό καθώς το φύλλο που τσαλακώνεται μέσα σε χέρια ανάρμοστα γρατσούνισμα σε σώμα ακάθαρτο, αρρωστημένο.

Κι είδα έναν Άραβα μικρό, σημαδεμένο έφεγγαν χέρια, πρόσωπο, μάτια κι ήταν όλος χιλιάδες που αφήναν τη γη τους κι επιστρέφανε μέσα στην άμμο, σε σκηνές, στο άσπρο φως.

Κι όταν μιλούσε δάκρυζε η φωνή του και όλο ικέτευε για κάποια θέση στη ζωή ή έστω αντίσταση στο θάνατο που ερχότανε αργά και τον ρουφούσε Μα εγώ έπλενα τα χέρια μου. Άγρια μοναξιά τα χρόνια που έφευγαν με είχανε ποτίσει.

(Από τη συλλογή «Ο θάνατος του Μύρωνα», 1960 –συγκεντρωτική έκδοση «Ο δύσκολος θάνατος», εκδ. Νεφέλη, 2007)

*« Την εργασία αυτή την αφιερώνω στον άνδρα μου, Δημήτρη,
που στήριξε την προσπάθειά μου με κάθε τρόπο, και κυρίως με υπομονή»*

Κατάλογος περιεχομένων

Αντί Προλόγου	2
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ.....	5
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	6
ABSTRACT	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΕΤΕΡΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	9
1.1. Ετερότητα-διαφορετικότητα	9
1.2. Είδη διαφορετικότητας.....	12
1.3. Μοντέλα αφομοίωσης.....	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΕΤΕΡΟΤΗΤΑ ΣΕ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ.....	25
Υποχρεώσεις δημοσίων υπηρεσιών και υπαλλήλων – Κυρώσεις (Νόμος, 2012)	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	37
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	52
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	53

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ

ΑΜΚΑ: ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ

ΚΕΔΕ: ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΔΗΜΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΜΚΟ: ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

ΟΗΕ: ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ

ΟΤΑ: ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Εισαγωγή: Η ποικιλομορφία περιλαμβάνει την εθνικότητα και το πολιτιστικό υπόβαθρο, το φύλο, την ηλικία, φυσικές ικανότητες, οικογενειακή κατάσταση, θρησκευτικές πεποιθήσεις, προοπτική και εμπειρία. Αναφέρεται επίσης διαφορετικούς τρόπους σκέψης και εργασίας. Η προσέγγισή μας στην ποικιλομορφία περιλαμβάνει την διατομή των ανθρώπων και τη διαφορά που αποτελούν τη συμμετοχή μας και την ευρύτερη κοινότητα εξυπηρετούμε.

Σκοπός: Σκοπός της τρέχουσας εργασίας είναι η ανάδειξη της διαχείρισης των ετεροτήτων σε μια δημόσια υπηρεσία.

Υλικό-Μέθοδος: Χρησιμοποιήθηκαν ελληνικά και ξενόγλωσσα άρθρα από περιοδικά καθώς και συγγράμματα αλλά και προεδρικά διατάγματα σχετικά με το θέμα.

Συμπεράσματα: Η έννοια της πολυπολιτισμικής διαχείρισης και της πολυμορφίας περιλαμβάνει την αποδοχή και τον σεβασμό, την αναγνώριση και την αποτίμηση των μεμονωμένων διαφορών. Η ποικιλομορφία ορίζεται ως οι διαφορές μεταξύ των ανθρώπων, οι οποίες μπορούν να περιλαμβάνουν διαστάσεις φυλής, εθνότητας, φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού, κοινωνικοοικονομικής κατάστασης, ηλικίας, σωματικών ικανοτήτων, θρησκευτικών πεποιθήσεων, πολιτικών πεποιθήσεων ή άλλων ιδεολογιών. Ο πολυπολιτισμισμός αναφέρεται στην ύπαρξη γλωσσικά, πολιτισμικά και εθνικά διαφόρων τμημάτων σε μια οργάνωση.

Η διαχείριση της πολυμορφίας ορίζεται ως "η στρατηγική ευθυγράμμιση της ανομοιογένειας ενός πληθυσμού για να συμπεριλάβει και να εκτιμήσει τον κάθε άνθρωπο για να βελτιώσει την οργανωτική δικαιοσύνη και να επιτύχει καλύτερα επιχειρηματικά αποτελέσματα" .

Λέξεις – Κλειδιά: ετερότητα, νόμοι, διαχείριση

ABSTRACT

Introduction: Diversity includes ethnicity and cultural background, gender, age, physical ability, marital status, religious beliefs, perspective and experience. Different ways of thinking and working are also mentioned. Our approach to diversity encompasses the intersection of people and the difference that make us a part of and the wider community we serve.

Purpose: The purpose of the current work is to highlight the management of minorities in a public service.

Material-Method: Greek and foreign language articles from journals as well as textbooks and presidential decrees on the subject were used.

Conclusions: The concept of multicultural management and diversity encompasses the acceptance and respect, recognition and appreciation of individual differences. Diversity is defined as differences between people, which may include race, ethnicity, gender, sexual orientation, socioeconomic status, age, physical ability, religious beliefs, political beliefs or other ideologies. Multiculturalism refers to the existence of linguistically, culturally and ethnically diverse parts of an organization.

Diversity management is defined as "the strategic alignment of the heterogeneity of a population to include and value each human being to improve organizational justice and achieve better business results".

Keywords: diversity, laws, management

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η περίοδος 1996-2011 χαρακτηρίζεται από σημαντικό αριθμό νόμων, προεδρικών διαταγμάτων, εγκυκλίων και υπουργικών αποφάσεων που αποσκοπούν στην προστασία της πολιτισμικής ετερότητας και στη ρύθμιση θεμάτων σχετιζόμενων με αυτήν. Σημαντικό μέρος της νομοθεσίας αφορά στην εκπαίδευση των αλλοδαπών μαθητών και στην προώθηση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Η εφαρμογή της παραπάνω νομοθεσίας ελέγχεται από την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, η οποία ιδρύθηκε με το ν. 2667/1998 και αποτελεί συμβουλευτικό όργανο της πολιτείας σε θέματα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η Ελλάδα και η ελληνική διασπορά συγκροτούν δυναμικούς χώρους γλωσσικής πολυμορφίας στην κοινωνία και στην εκπαίδευση. Σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα η ελληνική κοινωνία έχει πληθυσμιακά, πολιτισμικά και κοινωνικά μετασηματιστεί από συνεχιζόμενα κύματα εσωτερικής και εξωτερικής μετανάστευσης. Σήμερα διαφορετικές πολιτισμικά και γλωσσικά κοινότητες, όπως οι μετανάστες, οι επαναπατριζόμενοι, οι μουσουλμάνοι, οι Ρομά, οι πρόσφυγες, με τις δικές τους πολυμορφίες, αντιπροσωπεύουν δυναμικά και πολύπλοκα ερευνητικά πεδία, αλλά και σημαντικές εκπαιδευτικές προκλήσεις. Τη δική της πορεία ακολουθεί η ελληνική διασπορά σε ποικίλες μορφές ανά την υφήλιο. Ως ανταπόκριση σε αυτό το όλο και πιο ετερογενές περιβάλλον, τις τελευταίες δεκαετίες έχει σχεδιαστεί και υλοποιηθεί από την ελληνική πολιτεία, τα πανεπιστήμια και άλλους φορείς μια σειρά εθνικά προγράμματα σε σχέση με τις κοινότητες μεταναστών και επαναπατριζόμενων, σε σχέση με τη μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης, τις κοινότητες των Ρομά, την ελληνική διασπορά και τους πρόσφυγες

Η εργασία αυτή αποτελεί μια ποιοτική έρευνα σχετικά με τους ισχύοντες νόμους για τους αλλοδαπούς, παλινοστούντες και ομογενείς καθώς και τη διαχείριση αυτών σε μια δημόσια υπηρεσία.

Η εργασία αποτελείται από 3 κεφάλαια.

Το πρώτο κεφάλαιο αναλύει στοιχεία σχετικά με την ετερότητα και την διαφορετικότητα.

Το δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζει την διαχείριση της ετερότητας σε μια δημόσια υπηρεσία.

Το τρίτο κεφάλαιο αναφέρει τη μεθοδολογία της έρευνας.

Ακολουθούν τα συμπεράσματα και οι βιβλιογραφικές αναφορές που χρησιμοποιήθηκαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΕΤΕΡΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

1.1. Ετερότητα-διαφορετικότητα

Αναπόφευκτα, οι μελέτες που συγκεντρώνονται σε μια συστηματική αναθεώρηση θα διαφέρουν. Κάθε είδους μεταβλητότητα μεταξύ των μελετών σε μια συστηματική ανασκόπηση μπορεί να ονομαστεί ετερογένεια. Μπορεί να είναι χρήσιμο να γίνει διάκριση μεταξύ διαφορετικών τύπων ετερογένειας. Η μεταβλητότητα στους συμμετέχοντες, οι παρεμβάσεις και τα αποτελέσματα που μελετώνται μπορούν να περιγραφούν ως κλινική ποικιλομορφία (μερικές φορές αποκαλείται κλινική ετερογένεια) και η μεταβλητότητα του σχεδιασμού μελέτης και ο κίνδυνος προκατάληψης μπορεί να περιγραφεί ως μεθοδολογική ποικιλομορφία (μερικές φορές αποκαλείται μεθοδολογική ετερογένεια). Η μεταβλητότητα των επιδράσεων παρέμβασης που αξιολογούνται στις διάφορες μελέτες είναι γνωστή ως στατιστική ετερογένεια και είναι συνέπεια κλινικής ή μεθοδολογικής ποικιλομορφίας ή και των δύο, μεταξύ των μελετών. Η στατιστική ετερογένεια εκδηλώνεται στις παρατηρούμενες επιδράσεις παρέμβασης, οι οποίες είναι περισσότερο διαφορετικές μεταξύ τους από ότι θα περίμενε κανείς λόγω τυχαίου σφάλματος (τύχη) μόνο του. Θα ακολουθήσουμε τη σύμβαση και θα αναφερθούμε στην στατιστική ετερογένεια απλώς ως ετερογένεια (Καρύδης, 2003).

Η κλινική διακύμανση θα οδηγήσει σε ετερογένεια εάν το αποτέλεσμα παρέμβασης επηρεαστεί από παράγοντες που ποικίλλουν σε μελέτες, πιο προφανώς, τις ειδικές παρεμβάσεις ή τα χαρακτηριστικά του ασθενούς. Με άλλα λόγια, το πραγματικό αποτέλεσμα παρέμβασης θα είναι διαφορετικό στις διάφορες μελέτες (Καρύδης, 2003).

Οι διαφορές μεταξύ των μελετών όσον αφορά τους μεθοδολογικούς παράγοντες, όπως η χρήση τυφλών και η απόκρυψη της κατανομής ή αν υπάρχουν διαφορές μεταξύ των μελετών σχετικά με τον ορισμό και τη μέτρηση των αποτελεσμάτων, αναμένεται να οδηγήσουν σε διαφορές στις παρατηρούμενες παρενέργειες. Σημαντική στατιστική ετερογένεια που προκύπτει από τη μεθοδολογική ποικιλομορφία ή από τις διαφορές στις εκτιμήσεις των αποτελεσμάτων υποδεικνύει ότι οι μελέτες δεν υπολογίζουν όλες την ίδια ποσότητα, αλλά δεν υποδηλώνει απαραίτητα ότι το πραγματικό αποτέλεσμα παρέμβασης ποικίλλει (Καρύδης, 2003).

Συγκεκριμένα, η ετερογένεια που συνδέεται αποκλειστικά με τη μεθοδολογική ποικιλομορφία υποδεικνύει ότι οι μελέτες πάσχουν από διαφορετικούς βαθμούς προκατάληψης. Τα εμπειρικά στοιχεία δείχνουν ότι ορισμένες πτυχές του σχεδιασμού μπορούν να επηρεάσουν το αποτέλεσμα των κλινικών δοκιμών, αν και αυτό δεν συμβαίνει πάντα (Καρύδης, 2003).

Το πεδίο της αναθεώρησης θα καθορίσει σε μεγάλο βαθμό το βαθμό στον οποίο ποικίλλουν οι μελέτες που περιλαμβάνονται σε μια ανασκόπηση. Μερικές φορές, μια ανασκόπηση θα περιλαμβάνει μελέτες που απευθύνονται σε μια ποικιλία ερωτήσεων, όπως για παράδειγμα οι διάφορες παρεμβάσεις για την ίδια κατάσταση. Οι μελέτες κάθε παρέμβασης θα πρέπει να αναλύονται και να παρουσιάζονται χωριστά. Η μετα-ανάλυση θα πρέπει να εξετάζεται μόνο όταν μια ομάδα μελετών είναι επαρκώς ομοιογενής όσον αφορά τους συμμετέχοντες, τις παρεμβάσεις και τα αποτελέσματα για να παράσχει μια ουσιαστική περίληψη (Καρύδης, 2003).

Συχνά είναι σκόπιμο να ληφθεί μια ευρύτερη προοπτική σε μια μετα-ανάλυση παρά σε μία κλινική δοκιμή. Μια κοινή αναλογία είναι ότι οι συστηματικές ανασκοπήσεις φέρνουν μαζί τα μήλα και τα πορτοκάλια και ότι ο συνδυασμός αυτών μπορεί να αποφέρει ένα άχρηστο αποτέλεσμα. Αυτό συμβαίνει εάν τα μήλα και τα πορτοκάλια είναι από μόνα τους εγγενή, αλλά μπορεί να μην είναι αν χρησιμοποιούνται για να συμβάλουν σε μια ευρύτερη ερώτηση σχετικά με τα φρούτα. Για παράδειγμα, μια μετα-ανάλυση μπορεί ευλόγως να αξιολογήσει τη μέση επίδραση μιας τάξης φαρμάκων συνδυάζοντας τα αποτελέσματα από τις δοκιμές όπου κάθε μία αξιολογεί την επίδραση ενός διαφορετικού φαρμάκου από την κατηγορία (Καρύδης, 2003).

Μπορεί να υπάρχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για μια ανασκόπηση στην διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο οι κλινικές και μεθοδολογικές πτυχές των μελετών σχετίζονται με τα αποτελέσματά τους. Όπου είναι δυνατόν, οι έρευνες αυτές πρέπει να προσδιορίζονται εκ των προτέρων, δηλαδή στο πρωτόκολλο συστηματικής αναθεώρησης. Είναι θεμιτό να επικεντρωθεί η συστηματική επανεξέταση στην εξέταση της σχέσης μεταξύ ορισμένων κλινικών χαρακτηριστικών των μελετών και του μεγέθους της επίδρασης παρέμβασης και όχι στη λήψη μιας εκτίμησης της συνολικής επίδρασης σε μια σειρά μελετών (Καρύδης, 2004).

Η έννοια της διαφορετικότητας περιλαμβάνει την αποδοχή και το σεβασμό. Σημαίνει ότι το κάθε άτομο είναι μοναδικό και αναγνωρίζει τις μεμονωμένες μας διαφορές. Αυτά μπορεί να είναι κατά μήκος των διαστάσεων φυλής, εθνικότητας, φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού, κοινωνικοοικονομικής κατάστασης, ηλικίας, σωματικών ικανοτήτων, θρησκευτικών πεποιθήσεων, πολιτικών πεποιθήσεων ή άλλων ιδεολογιών. Είναι η εξερεύνηση αυτών των διαφορών σε ένα ασφαλές, θετικό περιβάλλον και περιβάλλον. Πρόκειται για την κατανόηση του άλλου και τη μετάβαση πέρα από την απλή ανοχή στην αγκαλιά και τον εορτασμό των πλούσιων διαστάσεων της πολυμορφίας που περιέχονται σε κάθε άτομο (Καρύδης, 2004).

Η ποικιλομορφία είναι μια πραγματικότητα που δημιουργείται από άτομα και ομάδες από ένα ευρύ φάσμα δημογραφικών και φιλοσοφικών διαφορών. Είναι εξαιρετικά σημαντικό να υποστηρίξουμε και να προστατεύσουμε την ποικιλομορφία, διότι αποτιμώντας τα άτομα και τις ομάδες χωρίς προκατάληψη και δημιουργώντας ένα κλίμα όπου η ισότητα και ο αμοιβαίος σεβασμός είναι εγγενείς, θα δημιουργήσουμε μια κοινότητα με προσανατολισμό στην επιτυχία, συνεργατική και φροντίδα που θα αντλεί πνευματική δύναμη και θα παράγει καινοτόμες λύσεις από τη συνέργεια του λαού της (Καρύδης, 2004).

Η "ποικιλομορφία" σημαίνει κάτι περισσότερο από την αναγνώριση και / ή την ανοχή στην διαφορά. Η ποικιλομορφία είναι ένα σύνολο συνειδητών πρακτικών που περιλαμβάνουν (Καρύδης, 2006):

- Κατανόηση και εκτίμηση της αλληλεξάρτησης της ανθρωπότητας, των πολιτισμών και του φυσικού περιβάλλοντος.
- Εφαρμογή αμοιβαίου σεβασμού για ποιότητες και εμπειρίες που είναι διαφορετικές από τις δικές μας.
- Η κατανόηση ότι η διαφορετικότητα περιλαμβάνει όχι μόνο τους τρόπους ύπαρξης αλλά και τους τρόπους γνώσης.
- Αναγνωρίζοντας ότι οι προσωπικές, πολιτιστικές και θεσμοθετημένες διακρίσεις δημιουργούν και διατηρούν προνόμια για κάποιους, δημιουργώντας και διατηρώντας μειονεκτήματα για τους άλλους ·
- Η οικοδόμηση συμμαχιών για τις διαφορές ώστε να μπορέσουμε να συνεργαστούμε για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων.

Η ποικιλομορφία περιλαμβάνει, συνεπώς, τη γνώση του τρόπου με τον οποίο συνδέονται με εκείνες τις ιδιότητες και τις συνθήκες που είναι διαφορετικές από τις δικές μας και εκτός των ομάδων στις οποίες ανήκουμε, παρόλα αυτά υπάρχουν σε άλλα άτομα και ομάδες. Αυτά περιλαμβάνουν αλλά δεν περιορίζονται στην ηλικία, την εθνικότητα, την τάξη, το φύλο, τις φυσικές ικανότητες / ιδιότητες, τη φυλή, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, καθώς και τη θρησκευτική κατάσταση, την έκφραση φύλου, το εκπαιδευτικό υπόβαθρο, τη γεωγραφική θέση, το εισόδημα, την οικογενειακή κατάσταση, εμπειρίες. Τέλος, αναγνωρίζουμε ότι οι κατηγορίες διαφορών δεν είναι πάντα σταθερές αλλά μπορούν επίσης να είναι ρευστοί, σεβόμαστε τα ατομικά δικαιώματα αυτοδιάθεσης και αναγνωρίζουμε ότι κανένας πολιτισμός δεν είναι εγγενώς ανώτερος από τον άλλο (Καρύδης, 2006).

Γνωρίζουμε ελάχιστα για το πώς αλλάζουν οι κοινωνικές ταυτότητες αντιμετωπίζοντας τις προκλήσεις των σύγχρονων κοινωνιών. Η παγκοσμιοποίηση, η αστικοποίηση, η εξατομίκευση, η

εκκοσμίκευση και τα μεταναστευτικά κινήματα συνδέονται με την αυξανόμενη πολιτισμική ανομοιογένεια και τις κοινωνικοοικονομικές ανισότητες. Δεδομένου ότι η κοινωνική αναγνώριση βασίζεται στην ομοιογένεια και τις αμοιβαίες συλλήψεις μεταξύ των ομάδων, η αυξημένη κοινωνική ανισότητα καθώς και το διευρυμένο φάσμα των συστημάτων αξιών, των παγκόσμιων απόψεων, των ιδεολογιών, των στάσεων, των πεποιθήσεων και του τρόπου ζωής εγείρουν το ερώτημα εάν αυτές οι εξελίξεις συνδέονται με τροποποιήσεις ή ανακατασκευές κοινωνικών ταυτοτήτων (Καρύδης, 2006).

Αυτή η ομάδα έχει ως στόχο να ρίξει φως στις σχέσεις ανάμεσα στις αυξανόμενες κοινωνικές, πολιτιστικές, εθνοτικές ή ταξικές διαφορές και διαδικασίες συλλογικής ταυτότητας. Έτσι, χαιρετίζουμε τόσο τις θεωρητικές όσο και τις εμπειρικές συνεισφορές που ζητούν συνδέσεις μεταξύ διαφορετικότητας / ετερογένειας και κοινωνικής ταυτότητας (Καρύδης, 2006).

Πιθανές ερωτήσεις θα μπορούσαν να είναι (Καρύδης, 2006):

- Οι ανισότητες όσον αφορά τις πολιτικές / κοινωνικές συμπεριφορές προκαλούν διαδικασίες δημιουργίας ταυτότητας;
- Πώς συνδέονται τα πρότυπα κοινωνικής αναγνώρισης με τις διαφορές στα συστήματα αξιών;
- Οι διακυμάνσεις των ηθικών συμπεριφορών επηρεάζουν την ταυτότητα της ομάδας;
- Οι περιφερειακές ταυτότητες αντιστοιχούν στις χωρικές παραλλαγές του πολιτισμού;
- Οι αυξανόμενες κοινωνικοοικονομικές ανισότητες συνδέονται με την ενίσχυση της ταυτότητας της κοινωνικής τάξης;
- Η αυξανόμενη εθνοτική ετερογένεια ενισχύει τις ομαδικές ταυτότητες;
- Η κοινωνική ταυτότητα συνδέεται με την πόλωση της κοινής γνώμης (POP) και υπάρχουν κοινωνικές / πολιτικές συνέπειες που προκύπτουν από αυτή τη σύνδεση;

1.2. Είδη διαφορετικότητας

1.2.1. Διαφορετικότητα κουλτούρας

Αυτού του είδους η ποικιλομορφία σχετίζεται με την εθνικότητα κάθε ατόμου και είναι συνήθως το σύνολο κανόνων που λαμβάνουμε από την κοινωνία στην οποία ανατράπηκαν ή από τις αξίες της οικογένειάς μας. Η ύπαρξη διαφορετικών πολιτισμών στο χώρο εργασίας είναι πιο συχνή στις πολυεθνικές εταιρείες (Καρύδης, 2003).

1.2.2. Ποικιλία φυλών

Ο αγώνας έχει να κάνει με την ομαδοποίηση ενός ατόμου που βασίζεται σε φυσικά χαρακτηριστικά

(παρά την κυρίαρχη επιστημονική άποψη ότι η φυλή είναι μια κοινωνική δομή και όχι βιολογικά καθορισμένη). Παραδείγματα φυλών είναι οι Καυκάσιοι, οι Αφρικανοί, οι Λατίνοι και οι Ασιάτες (Καρύδης, 2010).

1.2.3. Θρησκευτική ποικιλομορφία

Αυτός ο τύπος ποικιλίας αναφέρεται στην παρουσία πολλαπλών θρησκειών και πνευματικών πεποιθήσεων (συμπεριλαμβανομένης της έλλειψής τους) στο χώρο εργασίας (Καρύδης, 2010).

1.2.4 Η ηλικιακή πολυμορφία

Η ηλικιακή ποικιλομορφία σημαίνει να συνεργαζόμαστε με ανθρώπους διαφορετικών ηλικιών και, κυρίως, γενεών. Για παράδειγμα, χιλιετηρίδες, GenZers και GenXers μπορούν να συνυπάρχουν στον ίδιο χώρο εργασίας (Καρύδης, 2010).

1.2.5. Φύλο / Σεξουαλικός προσανατολισμός

Το φύλο και το φύλο μπορούν να χρησιμοποιηθούν με την παραδοσιακή έννοια των ανδρών και γυναικών εργαζομένων (Pallinda, 2005). Για παράδειγμα, μπορείτε μερικές φορές να ακούσετε τον όρο "ισορροπία μεταξύ των φύλων" που χρησιμοποιούν εταιρείες που προσπαθούν να επιτύχουν ισορροπία 50-50 μεταξύ εργαζομένων που προσδιορίζουν ως άνδρες και εργαζόμενους που προσδιορίζουν ως γυναίκες. Όμως, καθώς το φύλο αναπροσδιορίζεται όλο και περισσότερο, ο όρος "ποικιλία φύλου" μπορεί να είναι πιο κατάλληλος, καθώς υπάρχουν πολλές παραλλαγές όσον αφορά το φύλο και τον σεξουαλικό προσανατολισμό (Καρύδης, 2010).

1.2.6. Αναπηρία

Υπάρχουν διάφορα είδη αναπηριών ή χρόνιων παθήσεων που περιλαμβάνονται εδώ, που κυμαίνονται από ψυχική έως σωματική (Swaningeu, 2005). Τα κράτη συχνά καταφεύγουν σε λογικές καταστάσεις για να βοηθήσουν τα άτομα με αναπηρίες να ενσωματωθούν στο χώρο εργασίας, όπως η εγκατάσταση ράμπας για αναπηρικές καρέκλες ή η παροχή ψυχικής υγείας. Ορισμένες εταιρείες προσαρμόζουν επίσης τη διαδικασία πρόσληψης για να βεβαιωθούν ότι είναι περιεκτικές (Καρύδης, 2010).

1.2.7. Προστατευόμενοι από το νόμο

Τα χαρακτηριστικά που αντιστοιχούν σε αυτές τις μορφές ποικιλομορφίας προστατεύονται από το νόμο σε πολλές χώρες: αυτά τα "προστατευόμενα χαρακτηριστικά" είναι χαρακτηριστικά τα οποία οι εταιρείες δεν πρέπει να λαμβάνουν υπόψη κατά τη λήψη αποφάσεων για την απασχόληση (ιδιαίτερα δυσμενείς αποφάσεις, όπως τερματισμός υπαλλήλων ή απόρριψη υποψηφίων θέσεων

εργασίας) (Καρύδης, 2010).

Επιπλέον είδη διαφορετικότητας:

Εκτός από τα προστατευμένα χαρακτηριστικά, υπάρχουν και άλλοι σημαντικοί τύποι ποικιλομορφίας, όπως (Καρύδης, 2010):

- Κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο / ποικιλία των τάξεων
- Εκπαίδευση
- Εμπειρίες ζωής
- Προσωπικότητα
- Γενική άποψη / άποψη

Αυτά είναι χαρακτηριστικά που είναι πιο άυλα από τα προστατευμένα χαρακτηριστικά, αλλά είναι εξίσου χρήσιμο να τα λάβουμε υπόψη μέσα στο επιχειρηματικό πλαίσιο.

Η επιχειρησιακή περίπτωση για την ποικιλομορφία έχει επιμεληθεί επί σειρά ετών. Εάν κάθε μέλος της ομάδας έχει τα ίδια προφίλ, χαρακτηριστικά ή προοπτικές, η ομάδα του μπορεί να μην είναι τόσο δημιουργική και επιτυχημένη όσο θα μπορούσε. Η ομοιογένεια στερεί τις ομάδες από υγιείς συγκρούσεις που φέρνουν καινοτομία και πρόοδο (Καρύδης, 2010).

1.3. Μοντέλα αφομοίωσης

Η αφομοίωση, μερικές φορές γνωστή ως ενσωμάτωση ή ενσωμάτωση, είναι η διαδικασία με την οποία τα χαρακτηριστικά των μελών των ομάδων μεταναστών και των κοινωνιών υποδοχής έρχονται να μοιάζουν μεταξύ τους (Young, 2008). Αυτή η διαδικασία, η οποία έχει τόσο οικονομική όσο και κοινωνικοπολιτισμική διάσταση, ξεκινά με τη μεταναστευτική γενιά και συνεχίζεται από τη δεύτερη γενιά και πέρα (Καρύδης, 2010).

Παρόλο που οι εμπειρίες των ευρωπαϊκών ομάδων που έρχονται στις Ηνωμένες Πολιτείες στις αρχές του 20ού αιώνα δείχνουν ότι η πλήρης αφομοίωση γενικά συμβαίνει μέσα σε τρεις έως τέσσερις γενιές, κανένα σταθερό χρονοδιάγραμμα δεν διέπει την ολοκλήρωση της διαδικασίας. Για παράδειγμα, πρόσφατη ιστορική έρευνα από τον κοινωνιολόγο Sharon L. Sessler (Zarafonidou, 2011) σχετικά με τους ευρωπαίους μετανάστες προς τις Ηνωμένες Πολιτείες έδειξε ότι το 1920 το εκπαιδευτικό επίτευγμα ακόμα και της τρίτης γενιάς Ιρλανδίας και Γερμανών παρέμεινε πολύ πίσω από αυτό των λευκών που ήταν στη χώρα περισσότερο από τρεις γενιές (Καρύδης, 2010).

Πράγματι, οι ομάδες μπορεί να διαφέρουν στην προφανή ατέλεια της αφομοίωσής τους για

διάφορους λόγους, συμπεριλαμβανομένου του επιπέδου ανθρώπινου κεφαλαίου (εκπαίδευσης) που φέρνουν μαζί τους και της κοινωνικής και οικονομικής διάρθρωσης της κοινωνίας στην οποία εισέρχονται (Καρύδης, 2010).

Οι διαφορετικές πτυχές της αφομοίωσης μπορεί επίσης να ποικίλλουν ως προς την πληρότητα σε οποιαδήποτε χρονική στιγμή. Η ανομοιογένεια της αφομοίωσης μπορεί να επηρεαστεί ομοίως σε όλες τις ομάδες, εάν οι οικονομικές ή άλλες διαρθρωτικές αλλαγές θα μειώσουν τις πιθανότητες οικονομικής κινητικότητας των περισσότερων ανθρώπων (Καρύδης, 2010).

Η αφομοίωση μπορεί να είναι ατελής επειδή είναι μπλοκαρισμένη, καθυστερημένη ή απλώς ατελής. Αλλά ο τύπος της μη ολοκλήρωσης έχει σημασία, επειδή κάθε τύπος είναι φορτωμένος με διαφορετικές επιπτώσεις για τη θεωρία, και επομένως για την πολιτική (Καρύδης, 2010).

Ορισμένα θεωρητικά πλαίσια ορίζουν ότι ορισμένοι παράγοντες εμποδίζουν την αφομοίωση, ενώ άλλες θεωρίες τονίζουν παράγοντες που απλώς επιβραδύνουν τη διαδικασία. Εμπειρικές αναλύσεις αφομοίωσης πρέπει να εξετάσουν εάν μια σχετική έλλειψη σύγκλισης μεταξύ νεοφερμένων και της αυτοχθόνου πλειοψηφίας μπορεί να οφείλεται σε πραγματική εμπλοκή ή απλώς καθυστερήσεις στην αφομοίωση. Οι παράγοντες δέσμευσης μπορεί να είναι βαθιά ενσωματωμένοι στην κοινωνία και έτσι χάνουν την επιρροή τους μόνο αργά, καθιστώντας δύσκολο να τις διακρίνουν από τις καθυστερήσεις στην αφομοίωση (Καρύδης, 2010).

Για παράδειγμα, οι πολιτικές εισόδου που δέχονται μεγάλους αριθμούς μεταναστών με χαμηλά επίπεδα εκπαίδευσης θα μπορούσαν να επιδεινώσουν τον συνωστισμό στην αγορά εργασίας και να επιβραδύνουν έτσι την οικονομική κινητικότητα. Ή, όπως δείχνει η έρευνα του κοινωνιολόγου Σούζαν Κ. Μπράουν, πολλοί μετανάστες και τα παιδιά τους μοιράζονται πόρους με άλλους φτωχούς εκτός οικονομικής αναγκαιότητας, καθυστερώντας έτσι την αφομοίωση, αλλά όχι μόνιμα την παρεμπόδιση (Καρύδης, 2010). Αλλά η έλλειψη πληρότητας μπορεί να προκύψει εξίσου από τη φυλετική / εθνοτική διάκριση, η οποία θα αποτελέσει παράδειγμα παρεμπόδισης της αφομοίωσης (Καρύδης, 2010).

Τον 19ο και τον 20ό αιώνα, οι Αμερικανοί που γεννήθηκαν στην ευρύτερη περιοχή αντιλαμβανόταν ευρέως τις ομάδες μεταναστών, όπως οι Ιρλανδοί και οι Ιταλοί, ως κατώτερες ομάδες εθνικής προέλευσης. Ως αποτέλεσμα, αντιμετωπίστηκαν με «φυλετικοποιημένους» τρόπους. Αλλά επειδή αυτές οι ομάδες δεν ήταν μαύρες, τελικά ήρθαν να θεωρηθούν λευκές, εν μέρει επειδή τα μέλη τους διαχωρίστηκαν από τους Αφροαμερικανούς τόσο κατοικικά όσο και επαγγελματικά. Οι

ακαδημαϊκοί συζητούν ακόμη εάν οι σημερινές νέες μεταναστευτικές ομάδες από την Ασία και τη Λατινική Αμερική θα ορίζονται παρομοίως ως "λευκές" (Καρύδης, 2010).

Ένα από τα πιο δύσκολα καθήκοντα στην εκτίμηση των ομαδικών διαφορών ως προς την πληρότητα της αφομοίωσης είναι η διαπίστωση του βαθμού στον οποίο η φυλή και η εθνικότητα - και όχι άλλοι παράγοντες - επηρεάζουν την οικονομική κινητικότητα. Οι μετανάστες που γίνονται «ρατσισμένοι» και αντιμετωπίζονται ως μειονεκτούσες φυλετικές ή εθνοτικές μειονότητες μπορούν να βρουν τις οδούς τους προς οικονομική κινητικότητα και αφομοίωση μπλοκαρισμένες λόγω φυλετικών / εθνικών διακρίσεων (Καρύδης, 2010).

Η αξιολόγηση του βαθμού φυλετικοποίησης είναι σημαντική για την επίτευξη συμπερασμάτων σχετικά με την αφομοίωση, αλλά δεν ήταν εύκολο έργο για τους ερευνητές. Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής και το κοινό συχνά θέλουν να γνωρίζουν πόσο καλά κάνει μια συγκεκριμένη ομάδα μεταναστών όσον αφορά την εκπαίδευση ή την απασχόληση, για παράδειγμα, και εάν η φυλετική διάκριση παίζει ρόλο στην πρόκληση τέτοιων διαφορών (Καρύδης, 2010).

Ωστόσο, η εμπειρική έρευνα για τα μέλη της πρώτης ή της δεύτερης γενιάς - πολύ πριν από την αφομοίωση μπορεί να ολοκληρωθεί - δεν μπορεί να δώσει μια οριστική απάντηση σχετικά με την πρόοδο της αφομοίωσης. Ωστόσο, μια τέτοια έρευνα μπορεί να ρίξει φως σε συγκεκριμένα προβλήματα και, σε ορισμένες περιπτώσεις, να επιτρέψει στους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής να τις αντιμετωπίσουν (Καρύδης, 2010).

1.3.1. Θεωρητικά μοντέλα και η μεταβαλλόμενη φύση της αφομοίωσης

Η αξιολόγηση των σημερινών επιπέδων αφομοίωσης στις σημερινές μεταναστευτικές ομάδες απαιτεί να εξεταστεί το ενδεχόμενο να αλλάξει η ίδια η διαδικασία. Για να το διαπιστώσουμε αυτό, πρέπει πρώτα να καταλάβουμε τρεις μεγάλες θεωρίες σχετικά με την ένταξη των μεταναστών και των εθνοτικών ομάδων. Οι θεωρίες είναι τα κλασικά και τα νέα μοντέλα αφομοίωσης, το μοντέλο μειονέκτημα φυλετικών / εθνικών μειονεκτημάτων και το μοντέλο αφομοιωμένης κατανομής (Καρύδης, 2010).

1.3.2. Κλασικά και νέα μοντέλα αφομοίωσης

Η ιδέα των Ηνωμένων Πολιτειών ως δοχείο τήξης είναι μέρος της δημόσιας συνείδησης για έναν αιώνα ή περισσότερο. Το 1908, το παιχνίδι του Ισραήλ Zangwill με το όνομα αυτό γοητεύει το Broadway. Το κοινωνιολογικό πρότυπο που αποτέλεσε την πιο εξέχουσα προοπτική για την κινητικότητα των μεταναστών είναι η κλασική θεωρία αφομοίωσης, η οποία χρονολογείται στη Σχολή του Σικάγου τη δεκαετία του 1920. Πρόσφατα εκπροσωπήθηκε στο έργο των κοινωνιολόγων

όπως ο Μίλτον Γκόρντον, ο Richard Alba και ο Victor Nee (Καρύδης, 2010).

Σε γενικές γραμμές, η κλασική θεωρία αφομοιώνει τις μεταναστευτικές / εθνοτικές και πλειοψηφικές ομάδες, ακολουθώντας μια "ευθεία" σύγκλιση, που γίνεται πιο παρόμοια με την πάροδο του χρόνου σε κανόνες, αξίες, συμπεριφορές και χαρακτηριστικά. Αυτή η θεωρία αναμένει από τους μετανάστες που διαμένουν όσο το δυνατόν μακρύτερα στην κοινωνία υποδοχής, καθώς και από τα μέλη των επόμενων γενεών, να παρουσιάζουν μεγαλύτερες ομοιότητες με την ομάδα πλειοψηφίας από τους μετανάστες που έχουν περάσει λιγότερο χρόνο στην κοινωνία υποδοχής (Καρύδης, 2010).

Οι πρώιμες εκδόσεις της θεωρίας έχουν κριτικοποιηθεί ως «αγγλο-διαμορφωτικές» επειδή οι ομάδες μεταναστών απεικονίστηκαν ως συμμορφούμενες με αμετάβλητες, μεσαιας τάξης, άσπρες προτεσταντικές αξίες (Καρύδης, 2010).

Το 1964, ο Gordon αναφέρθηκε στα διάφορα στάδια που συμβάλλουν στην απόκτηση του πολιτισμού και της γλώσσας. Αρχικά έρχεται η διαρθρωτική αφομοίωση (στενές κοινωνικές σχέσεις με την κοινωνία υποδοχής), έπονται οι γάμοι μεταξύ αλλοδαπών και ιθαγενών αποκτώντας εθνική ταύτιση με την κοινωνία υποδοχής, και αποβάλλει τις προκαταλήψεις, τις διακρίσεις και τις συγκρούσεις αξιών (Καρύδης, 2010).

Σε αυτό που αποκαλούν «νέα θεωρία αφομοιωμάτων», οι Alba και Nee στα πλαίσια της θεωρίας του Gordon υποστηρίζαν ότι ορισμένα θεσμικά όργανα, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που ενισχύονται από το δίκαιο των πολιτικών δικαιωμάτων, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην επίτευξη αφομοίωσης. Δίνουν το παράδειγμα εβραϊκών οργανώσεων που έπεισαν το Συμβούλιο της Νέας Υόρκης το 1946 να απειλήσουν το καθεστώς απαλλαγής από φόρους των σχολών ή πανεπιστημίων που διακρίθηκαν με βάση τη φυλή ή τη θρησκεία (Καρύδης, 2010).

Περισσότερο από ό, τι σε προηγούμενες εκδοχές αυτής της θεωρίας, οι Alba και Nee τονίζουν ότι η ενσωμάτωση ομάδων μεταναστών συνεπάγεται επίσης αλλαγή και αποδοχή από τον κύριο πληθυσμό. Η θεωρία της κλασικής αφομοίωσης συνολικά λειτουργεί καλύτερα, ωστόσο, όταν η γενική τάση είναι εύκολα προσδιορισμένη. Ενώ οι Alba και Nee αναγνωρίζουν ότι η αφομοίωση λαμβάνει χώρα μέσα σε φυλετικά και οικονομικά ετερογενή πλαίσια, αυτό έχει οδηγήσει στην κριτική ότι προσπαθούν να ορίσουν την αφομοίωση τόσο ευρεία ώστε η έννοια χάνει νόημα (Καρύδης, 2010).

1.3.3. Το πρότυπο φυλετικών / εθνοτικών μειονεκτημάτων

Άλλοι μελετητές υποστηρίζουν ότι η αφομοίωση πολλών ομάδων μεταναστών παραμένει συχνά αποκλεισμένη. Αυτό το ρεύμα σκέψης, το οποίο ονομάζεται φυλετική / εθνοτική μειονεκτική άποψη, αντικατοπτρίζεται στα γραπτά του Nathan Glazer, του Patrick Moynihan και του Alejandro Portes και των συναδέλφων του (Καρύδης, 2010).

Βεβαίως, ορισμένοι από αυτούς τους συγγραφείς υπογραμμίζουν τον φυλετικό και εθνοτικό πλουραλισμό τόσο πολύ όσο και περισσότερο από ό, τι οι εθνοτικές μειονότητες. Για παράδειγμα, ο Glazer και ο Moynihan στο “Beyond the Melting Pot”, που δημοσίευσαν το 1963 πριν από το πρόσφατο κύμα μετανάστευσης, υποστηρίζουν ότι η εθνικότητα μπορεί να αποτελέσει πόρο καθώς και επιβάρυνση για την επίτευξη οικονομικής κινητικότητας (Καρύδης, 2010).

Αλλά γενικά, αυτή η βιβλιογραφία, ειδικά οι πιο πρόσφατες εκδοχές της, υποστηρίζει ότι η γλώσσα και η πολιτισμική εξοικείωση συχνά δεν οδηγούν σε αυξημένη αφομοίωση. Η παρατεταμένη διάκριση και οι θεσμικοί φραγμοί στην απασχόληση και άλλες ευκαιρίες εμποδίζουν την πλήρη αφομοίωση (Καρύδης, 2010).

Επειδή οι μετανάστες συγκρίνουν τις κοινωνικοοικονομικές ευκαιρίες στη χώρα υποδοχής με εκείνες των χωρών καταγωγής τους, μπορεί να μην αντιλαμβάνονται αυτά τα εμπόδια. Ωστόσο, από τη δεύτερη ή την τρίτη γενιά, μπορεί να συνειδητοποιήσουν ότι ο στόχος της πλήρους αφομοίωσης μπορεί να είναι πιο δύσκολος και να διαρκέσει περισσότερο από ό,τι είχε αρχικά υποτεθεί (Καρύδης, 2010).

Αυτή η συνειδητοποίηση μπορεί να έχει κοινωνικές και πολιτιστικές συνέπειες, συμπεριλαμβανομένης και της επανάληψης (ή απλώς εμφάνισης) φυλετικής / εθνοτικής συνείδησης (Καρύδης, 2010).

Οι επικρίσεις αυτού του μοντέλου υποδηλώνουν ότι υπερκαλύπτει τα φυλετικά / εθνικά εμπόδια και δεν εξηγεί επαρκώς τα αποδεικτικά στοιχεία της κοινωνικοοικονομικής κινητικότητας (Καρύδης, 2010).

1.3.4. Το κατανεμημένο μοντέλο αφομοίωσης

Η αφομοίωση φαίνεται να αποφεύγει μερικούς απογόνους των μεταναστών, ακόμη και την τρίτη γενεά. Ωστόσο, τα ανομοιογενή πρότυπα σύγκλισης δεν υποδηλώνουν αναγκαστικά την έλλειψη αφομοιωσιμότητας, αλλά μάλλον μπορεί να αντικατοπτρίζουν μια πορεία «παράλογη» παρά

«ευθεία», όπως ο κοινωνιολόγος Herbert J. Gans περιέγραψε τη διαδικασία το 1992 (Καρύδης, 2010).

Άλλοι επεσήμαναν ότι, όπως μερικά μέλη μεταναστευτικών ομάδων απομακρύνονται από την οικονομική κινητικότητα, άλλοι βρίσκουν πολλαπλές οδούς αφομοίωσης ανάλογα με την εθνική προέλευσή τους, την κοινωνικοοικονομική κατάσταση, τα συμφραζόμενα υποδοχής στις Ηνωμένες Πολιτείες και τους οικογενειακούς πόρους, τόσο κοινωνικούς όσο και οικονομικούς (Καρύδης, 2010).

Ως αποτέλεσμα, οι εμπειρίες αφομοίωσης των πρόσφατων μεταναστών ποικίλλουν ανάλογα με τη θεωρία που παρέχει η κλασική αφομοίωση και τα πρότυπα εθνοτικών μειονοτήτων (Καρύδης, 2010).

Το 1993, οι Portes και Min Zhou συνδύασαν στοιχεία τόσο της γραμμικής αφομοίωσης όσο και των εθνικών μειονεκτημάτων σε ένα πλαίσιο που ονομάζουν κατακερματισμένη αφομοίωση (Καρύδης, 2010).

Θεωρούν ότι τα διαρθρωτικά εμπόδια, όπως τα φτωχά αστικά σχολεία, αποκόπτουν την πρόσβαση στην απασχόληση και άλλες ευκαιρίες - εμπόδια που συχνά είναι ιδιαίτερα αυστηρά στην περίπτωση των πλέον μειονεκτούντων μελών ομάδων μεταναστών. Τέτοια εμπόδια μπορούν να οδηγήσουν σε στασιμότητα ή προς τα κάτω κινητικότητα, ακόμα και όταν τα παιδιά άλλων μεταναστών ακολουθούν διαφορετικά μονοπάτια προς την κλασική αφομοίωση (Καρύδης, 2010).

Τα μη προνομιούχα παιδιά μεταναστών μπορούν ακόμη και να απορρίψουν την αφομοίωση συνολικά και να συμπεριλάβουν τις στάσεις, τους προσανατολισμούς και τις συμπεριφορές που θεωρούνται «αντιπολιτευτικές» στη φύση, όπως η συμμετοχή σε μια συμμορία δρόμου. Οι πιο προνομιούχες ομάδες μπορεί μερικές φορές να υιοθετήσουν τις παραδοσιακές συμπεριφορές στη χώρα καταγωγής και να τις χρησιμοποιήσουν για να εμπνεύσουν τα παιδιά τους για να επιτύχουν, μια διαδικασία που οι Portes και Zhou ονομάζουν επιλεκτική νοοτροπία (Καρύδης, 2006).

Συνεπώς, η ταξινομημένη αφομοίωση επικεντρώνεται στον εντοπισμό των συμφραζομένων, διαρθρωτικών και πολιτισμικών παραγόντων που διαχωρίζουν την επιτυχή αφομοίωση από την ανεπιτυχή ή ακόμα και την «αρνητική» αφομοίωση (Καρύδης, 2006).

Οι επικριτές αυτού του μοντέλου υποστηρίζουν ότι η προοπτική μπορεί εσφαλμένα να αποδώσει τα κακά οικονομικά αποτελέσματα κυρίως στην φυλετικοποίηση, όταν μπορεί να προέρχονται από

άλλους περιορισμούς όπως οι οικογενειακές οικονομικές υποχρεώσεις ή παράγοντες όπως η μείωση της απασχόλησης που επιβραδύνουν το ρυθμό κινητικότητας (Καρύδης, 2006).

Επισημαίνουν επίσης ότι, δεδομένου ότι το μοντέλο δεν έχει δοκιμαστεί εμπειρικά πέρα από τη σημερινή δεύτερη γενιά (τα μέλη της οποίας είναι ακόμα πολύ νεαρά), η κατακερματισμένη αφομοίωση μπορεί να παρερμηνεύσει τις αντιπολιτευτικές αντιλήψεις που βρέθηκαν ιστορικά μεταξύ των νέων και να καταλάβει εσφαλμένα τον ρυθμό αφομοίωσης (Καρύδης, 2006).

1.3.5. Η φυλετικοποίηση και οι νέοι μετανάστες

Όπως είναι διορατικές και χρήσιμες με τις παραπάνω θεωρίες αφομοίωσης, ορισμένοι ερευνητές πιστεύουν ότι δεν εξηγούν επαρκώς τα μονοπάτια αφομοίωσης των σημερινών μεταναστών στις Ηνωμένες Πολιτείες (Καρύδης, 2006).

Τα κλασικά, φυλετικά / εθνοτικά μειονεκτήματα και οι κατακερματισμένες θεωρίες αφομοίωσης κατασκευάστηκαν στο πλαίσιο ασπρόμαυρων μοντέλων φυλετικών / εθνοτικών σχέσεων που ισχύουν πολύ λιγότερο έντονα σε νέους αφίξεις από τη Λατινική Αμερική και την Ασία, των οποίων οι ιστορίες και οι σύγχρονες εμπειρίες διαφέρουν σημαντικά από εκείνες των τόσο οι μαύροι όσο και οι ευρωπαίοι μετανάστες (Καρύδης, 2006).

Οι προοπτικές φυλετικής / εθνοτικής μειονεξίας και η κατακερματισμένη αφομοίωση τείνουν να αντιλαμβάνονται τις νέες ομάδες μεταναστών ως μη εξειδικευμένες μειονότητες που υπόκεινται σε διακρίσεις με τον τρόπο των Αφροαμερικανών. Η κλασική αφομοίωση τείνει να τονίσει ότι οι νέοι μετανάστες δεν είναι μαύροι. Ως εκ τούτου, η κλασική αφομοίωση οραματίζει τους νεοεισερχομένους να γίνονται σταδιακά αποδεκτοί και να ενσωματώνονται στην αμερικανική κοινωνία καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου και των γενεών (Καρύδης, 2006).

Η περίπτωση των Μεξικάνων στις Ηνωμένες Πολιτείες αποτελεί παράδειγμα της δυσκολίας εφαρμογής μιας προοπτικής αυστηρής αφομοίωσης ή εθνοτικής μειονεξίας σε νέους μετανάστες. Οι παρατηρητές ήταν συχνά αβέβαιοι για το πώς να χαρακτηρίσουν την εμπειρία αυτής της ομάδας και έτσι να μετρήσουν την πληρότητα της ενσωμάτωσής της (Καρύδης, 2006).

Αν και η μεξικανική μετανάστευση χρονολογείται από πολλές γενιές και παρόλο που οι σημερινοί Μεξικανοί μετανάστες είναι διαφορετικοί όσον αφορά το μεταναστευτικό τους καθεστώς και τους τρόπους εισόδου τους στις Ηνωμένες Πολιτείες, οι θεωρητικοί τείνουν να αντιλαμβάνονται τις

εμπειρίες της ομάδας με δύο τρόπους - αυτή των ευρωπαϊών μεταναστών (δηλαδή, διαφορετική από αυτή των μαύρων) ή παρόμοια με αυτή των Αφροαμερικανών (Καρύδης, 2006).

Η προοπτική εξομοίωσης βλέπει λοιπόν τα άτομα μεξικανικής προέλευσης κυρίως ως μεταναστευτική ομάδα που έφτασε πρόσφατα και η ενσωμάτωση της οποίας, σε εύθετο χρόνο, θα αντικατοπτρίζει εκείνη των προηγούμενων ομάδων. Από αυτή την άποψη, οι διαδικασίες φυσικής αφομοίωσης απαιτούν αρκετό χρόνο για να συμβούν, πιθανώς σε τρεις ή τέσσερις γενιές (Καρύδης, 2006).

Τα εναλλακτικά πλαίσια οραματίζονται πρόσωπα μεξικανικής προέλευσης περισσότερο ως μέλη μιας μειονεκτούσας ομάδας φυλετικών / εθνοτικών μειονοτήτων, η πρόοδος της οποίας προς την κατεύθυνση της πλήρους οικονομικής ισορροπίας με άλλες ομάδες μεταναστών συνεχίζει να παρακωλύεται από φυλετικές / εθνικές διακρίσεις (Καρύδης, 2006).

Κατά την άποψη αυτή, η ουσιαστική πρόοδος δεν είναι πιθανό να συμβεί απλώς με την πάροδο του χρόνου αλλά απαιτεί νέες πολιτικές τόσο για την εξάλειψη των διακρίσεων όσο και για την αντιστάθμιση των παρελθουσών επιπτώσεών της. Η έρευνα που εξετάζει αν μια καθοδική τροχιά, όπως προβλέπεται από την θεωρία της τμηματοποιημένης αφομοίωσης, ισχύει για πρόσωπα που προέρχονται από το Μεξικό και έχει βρει αντιφατικά στοιχεία για την ύπαρξη ενός τέτοιου τρόπου (Καρύδης, 2006).

1.3.6. Μοντέλο αλλαγής της αναγνωριστικής αφομοίωσης

Οι αδυναμίες των μοντέλων αφομοίωσης και των εθνοτικών μειονεκτημάτων για την περιγραφή των εμπειριών νέων λατινοαμερικανών και ασιατών μεταναστών είναι ιδιαίτερα εμφανείς σε σχέση με τη φυλετική / εθνοτική αναγνώριση (Καρύδης, 2006).

Οι τρόποι με τους οποίους οι νέοι μετανάστες αυτοπροσδιορίζονται, όπως διαπίστωσαν οι κοινωνιολόγοι Τζένιφερ Λι και Frank D. Bean, δεν ακολουθούν τις τροχιές που υποδηλώνουν τα παλιά μοντέλα. Ο όγκος των νέων μεταναστών δεν ορίζεται ούτε ως μαύρος ούτε ως λευκός, και οι νεότεροι είναι πιο πιθανό να αναγνωριστούν ως πολυφυλετικοί (Καρύδης, 2010).

Η μεγαλύτερη ομάδα, οι Μεξικανοί, καθώς και πολλοί άλλοι Λατίνοι, έρχονται ως επί το πλείστον από μικτό υπόβαθρο, συμπεριλαμβανομένης της μεξικάνικης περίπτωσης ιστορίας mestizaje (ανάμειξης) που δεν περιλαμβάνει ασπρόμαυρο υβριδισμό, αλλά μάλλον αιώνων παλινδρόμηση λευκών και ιθαγενών ομάδων (Καρύδης, 2010).

Επομένως, τα παραδοσιακά μοντέλα που αντικατοπτρίζουν ένα διπολικό φυλετικό πλαίσιο είναι λιγότερο συναφή με τις ιστορικές και σύγχρονες εμπειρίες των Μεξικανών. Και αυτές οι διχοτομίες είναι ελάχιστα πιο σχετικές με τους ασιανούς μετανάστες, πολλοί από τους οποίους αποκτούν νόμιμο καθεστώς μόνιμης διαμονής λόγω των υψηλών τους δεξιοτήτων. Ως αποτέλεσμα, συχνά κατά την άφιξή τους είναι καλύτερα εκπαιδευμένοι από τους μη ισπανόφωνους λευκούς (Καρύδης, 2010).

Μεταξύ των νέων μεταναστών, οι διαδικασίες της φυλετικής / εθνοτικής αυτοδιάθεσης φαίνεται να αλληλεπιδρούν με την κοινωνικοοικονομική κατάσταση με περίπλοκο τρόπο, όπως έβρισκε ο Alba μεταξύ των απογόνων των ευρωπαϊών μεταναστών από τις αρχές του 20ου αιώνα (Καρύδης, 2010).

Όπως σημειώνουν οι Bean, Gillian Stevens και Susan Wierzbicki, αυτό σημαίνει ότι η εθνική ταυτοποίηση δεν συνδέεται άμεσα με την κοινωνική και οικονομική κινητικότητα. Αντίθετα, η εθνοτική ταυτοποίηση εμφανίζεται ισχυρότερη μεταξύ των χαμηλότερων και υψηλότερων κοινωνικών τάξεων ομάδων μεταναστών (Καρύδης, 2010).

Η ισχυρότερη φυλετική και εθνοτική ταυτοποίηση μπορεί συνεπώς να προκύψει από διαφορετικούς μηχανισμούς (Καρύδης, 2010):

- αντιδραστική (γίνεται πιο φυλετική / εθνοτική ως αποτέλεσμα της διάκρισης) ·
- επιλεκτική (να γίνεται πιο έντονα φυλετική / εθνοτική με κάποιον τρόπο περισσότερο από άλλους για να διευκολύνει την οικονομική επιτυχία) · ή
- συμβολική (γίνεται πιο εμφανής αλλά επιφανειακά φυλετική / εθνοτική ως αποτέλεσμα της επιτυχίας).

Η ανενεργή ταυτοποίηση είναι πιθανότατα να προκύψει από την επαναλαμβανόμενη εμπειρία διάκρισης και μπορεί επίσης να συμβάλει στη σκλήρυνση των αντιθετικών στάσεων και στην εμφάνιση της προς τα κάτω αφομοίωσης. Παρόλο που είναι συνηθέστερη μεταξύ των παιδιών των μεταναστών σε χαμηλότερες κοινωνικοοικονομικές τάξεις, η δραστική ταυτοποίηση μπορεί επίσης να αναπτυχθεί μεταξύ εκείνων των ανώτερων τάξεων (Καρύδης, 2010).

Η εκλεκτική αφομοίωση τείνει να χαρακτηρίσει τα παιδιά των μεταναστών με καλύτερους πόρους και κοινωνικοοικονομικές προοπτικές. Τα γενικά υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης των γονέων τους ενθαρρύνουν περισσότερο ευκαιριακά από τους αντιπολιτευτικούς προσανατολισμούς προς την οικονομική ενσωμάτωση. Επίσης, τέτοιοι γονείς και παιδιά ανήκουν συνήθως σε εθνικά δίκτυα και ιδρύματα που διαθέτουν επαρκείς πόρους για να προσφέρουν υποστήριξη που δεν είναι διαθέσιμη

εκτός της εθνικής κοινότητας (Καρύδης, 2010).

Μπορεί να προκύψει συμβολική εθνικότητα μεταξύ εκείνων που έχουν ήδη ενσωματωθεί οικονομικά. Φαίνεται πολύ πιθανό να συμβεί ανάμεσα στα παιδιά μεταναστών της ανώτερης τάξης. Όμως, τα άτομα αυτά τείνουν να βασίζονται σε δίκτυα δικτύωσης και έκφρασης φυλετικής / εθνοτικής αλληλεγγύης λιγότερο για οργανικούς λόγους παρά για εκπλήρωση εκφραστικών, ατομικιστικών αναγκών. Για αυτούς, η φυλετική / εθνοτική αναγνώριση έχει γίνει σχετικά προαιρετική (Καρύδης, 2010).

Με δεδομένες αυτές τις περιπτώσεις, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι η έρευνα έχει διαπιστώσει ότι η φυλετική / εθνοτική ταύτιση φαίνεται να είναι ισχυρότερη μεταξύ εκείνων είτε από τις χαμηλότερες είτε από τις υψηλότερες κοινωνικές τάξεις. Η εργατική τάξη και η μεσαία τάξη γενικά απέκτησαν τα μέγιστα από την αφομοίωση και θα μπορούσαν επομένως να ρίξουν ένα μεγάλο μέρος της εθνοτικής τους ταυτότητας (Καρύδης, 2010).

Όπως σημειώνει η κοινωνιολόγος Mary Waters, η φυλετική / εθνοτική ταύτιση, περισσότερο από άλλες πτυχές της αφομοίωσης, μπορεί να γίνεται όλο και πιο υποκειμενική και αυτόνομη, καθώς τα ρατσιστικά / εθνικά και άλλα κριτήρια απονομής γίνονται πιο βολικά (Καρύδης, 2010).

Έτσι, ορισμένοι μετανάστες μπορούν να διατηρήσουν φυλετικές / εθνοτικές ταυτότητες παρά τη σημαντική οικονομική ενσωμάτωση. Μπορούν επίσης να διατηρούν κοινωνικά δίκτυα και ίσως ακόμη και να παντρεύονται σε φυλετικά ή εθνοτικά όρια, παρέχοντας παραδείγματα ταυτοποίησης που δεν αντιστοιχούν με την οικονομική κινητικότητα κατά τρόπο ευθεία (Καρύδης, 2010).

Φυσικά, τέτοιες αποσυνδέσεις προχωρούν ταχύτερα ελλείψει έντονων διακρίσεων ή σύγκρουσης αξίας. Διαφορετικά, τα εξωτερικά εμπόδια θα μπορούσαν να εμποδίσουν την αφομοίωση και να προωθήσουν την εθνική αναγνώριση (Καρύδης, 2010).

Μεταξύ των μεταναστών χαμηλότερης τάξης και των μεταναστών που αντιμετωπίζουν τέτοιους εξωτερικούς φραγμούς και οι οποίοι αναπτύσσουν αντιδραστική εθνικότητα, η φυλετική / εθνοτική αναγνώριση μπορεί να παραμείνει πιο στενά συνδεδεμένη με αρνητικά αποτελέσματα. Η σχετική αυτονομία της ταυτοποίησης και της οικονομικής κινητικότητας εμφανίζεται πιο πιθανή μεταξύ των μεσαίων και ανώτερων τάξεων. Αυτό δείχνει ότι η ελλιπής οικονομική αφομοίωση μπορεί να αντικατοπτρίζει τη λειτουργία άλλων παραγόντων εκτός από τις φυλετικές / εθνοτικές διακρίσεις (Καρύδης, 2010).

Είναι ακόμα πολύ νωρίς για να έχουν προκύψει αποδεικτικά στοιχεία προς υποστήριξη αυτής της προοπτικής μεταξύ των νέων μεταναστών. Έτσι, είναι δύσκολο να καταλάβουμε αν το νέο μοντέλο θα αντικατοπτρίζει τελικά περισσότερο μια νεοεθνική πλουραλιστική έμφαση (που περιλαμβάνει αρκετές φυλετικές / εθνοτικές ομάδες που εμφανίζουν οικονομική κινητικότητα, αλλά μειώνει την κληρονομιά της φυλής και της εθνότητας) ή μια νεοαφιλοποιητική έμφαση (που περιλαμβάνει αρκετές φυλετικές / οικονομική κινητικότητα, ενώ ταυτόχρονα αναμιγνύεται σε μια νέα υβριδική κατηγορία) (Καρύδης, 2010).

Αν η κλασική αφομοίωση ήταν η κυρίαρχη προοπτική της ενσωμάτωσης των μεταναστών κατά τον μεγαλύτερο μέρος του 20ού αιώνα, το κίνημα των πολιτικών δικαιωμάτων της δεκαετίας του 1960 υπογράμμισε πως αυτή η προοπτική δεν απέδειξε την κατάσταση των Αφροαμερικανών. Το κίνημα των πολιτικών δικαιωμάτων προκάλεσε επίσης δεκαετίες αντιδράσεων που υπογράμμισαν το φυλετικό μειονέκτημα και την επιμονή των φυλετικών και εθνοτικών ταυτοτήτων (Καρύδης, 2010).

Στην πραγματικότητα, το 1993, ο Nathan Glazer δημοσίευσε ένα επιβλητικό δοκίμιο με τίτλο "Is Assimilation Dead?" Αλλά ο Glazer υποστήριξε ότι, γενικά, η απάντηση ήταν όχι. Την ίδια χρονιά οι Alejandro Portes και Min Zhou εισήγαγαν την έννοια της κατακερματισμένης αφομοίωσης, η οποία υπογράμμισε μια τριμερή πορεία: αφομοίωση για όσους έχουν πλεονεκτήματα στο ανθρώπινο κεφάλαιο, εθνοτικές μειονότητες για κάποιους εξαιτίας της φτώχειας και φυλετικοποίησης και επιλεκτική διατήρηση της εθνικότητας. Έτσι άρχισε μια επανεξέταση της θεωρίας αφομοίωσης, με νέα έμφαση στους θεσμικούς ρόλους και την ενδεχόμενη φύση της εθνικής αναγνώρισης (Καρύδης, 2010).

Η διαδικασία συνδυασμού της σχετικής σημασίας της φυλής / εθνικότητας με άλλους παράγοντες που καθυστερούν την οικονομική κινητικότητα θα συνεχίσει να κυριαρχεί στις συζητήσεις εξομοίωσης. Τις τελευταίες δύο δεκαετίες, το φύλο έχει επίσης εξελιχθεί ως επίκεντρο των μελετών ενσωμάτωσης, καθώς κάποιοι μελετητές σημείωσαν ότι τα κορίτσια των οποίων οι γονείς προέρχονται από παραδοσιακά πατριαρχικές χώρες υπερέχουν στο αμερικανικό σχολικό σύστημα και εντάσσονται στο εργατικό δυναμικό σε μεγάλους αριθμούς (Καρύδης, 2010).

Καθώς η σημερινή δεύτερη γενιά αρχίζει να φέρει την τρίτη γενιά, η εστίαση της έρευνας θα γίνει πιο διαχρονική και διαγενεακή. Ταυτόχρονα, οι μελέτες αφομοίωσης γίνονται όλο και πιο συγκριτικές, καθώς οι πιο παραδοσιακές χώρες αποστολής μετατρέπονται σε χώρες που δέχονται μετανάστες. Σε χώρες όπου το μυθικό "χωνευτήρι" δεν χρησίμευσε ποτέ ως εθνική μεταφορά, τα

όρια μεταξύ μεταναστών και ντόπιων μπορεί να είναι πολύ σαφέστερα. Στη συνέχεια, μια βασική ερώτηση γίνεται πώς οι κυβερνητικές πολιτικές, όπως αυτές που αφορούν την επανεγκατάσταση και τη γλωσσική κατάρτιση, μπορούν να διευκολύνουν την οικονομική κινητικότητα των ομάδων μεταναστών (Καρύδης, 2010).

Το γεγονός ότι ορισμένες χώρες, όπως ο Καναδάς, έχουν εκθέσει τις επίσημες πολιτικές που καλωσορίζουν τη διευθέτηση των μεταναστών φέρνει το τελικό ερώτημα: Ποιο είναι το τελικό σημείο της αφομοίωσης; Ακόμη και μετά από γενιές στη Βόρεια Αμερική, πολλοί ευρωπαίοι κάτοικοι φαίνεται να διατηρούν ένα συμβολικό επίπεδο εθνικότητας. Δεδομένου ότι η εθνοτική ταυτότητα είναι δυναμική, παραμένει ασαφής ο τρόπος με τον οποίο η σημερινή δεύτερη γενιά στις Ηνωμένες Πολιτείες θα αντιμετωπίσει τελικά τον εαυτό της. Ωστόσο, οι ευκαιρίες για μεγαλύτερη οικονομική κινητικότητα θα είναι κρίσιμες για το αποτέλεσμα (Καρύδης, 2010).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΕΤΕΡΟΤΗΤΑ ΣΕ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

Ως *αλλοδαπό* φυσικό πρόσωπο νοείται εκείνο που δεν έχει την ιθαγένεια του κράτους στο οποίο κατοικεί ή που δεν έχει την ιθαγένεια κανενός κράτους (ανιθαγενής) (Baldwin, 2004).

Ο νομικός όρος "αλλοδαπός" αναφέρεται σε όλους όσους δεν έχουν ελληνική υπηκοότητα, αλλά τυπικά χρησιμοποιείται μόνο για τους υπηκόους τρίτων χωρών (εξαιρώντας π.χ. τους υπηκόους της Ε.Ε.). Σε αυτόν περιλαμβάνονται οι παρακάτω κατηγορίες (Beck, 2012):

- Ξένοι υπήκοοι που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα και έχουν άδεια παραμονής και εργασίας (Μετανάστες με τα απαραίτητα έγγραφα)
- Ξένοι υπήκοοι που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα παράνομα, χωρίς άδεια παραμονής ή εργασίας σε ισχύ (Μετανάστες χωρίς τα απαραίτητα έγγραφα)
- Αιτούντες άσυλο και άμεσα εξαρτώμενα μέλη που έχουν κάνει ή έχουν εισέλθει στην Ελλάδα με την πρόθεση να κάνουν αίτηση ασύλου
- Πρόσφυγες που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα έχοντας αποκτήσει το καθεστώς του πρόσφυγα από τις αρμόδιες αρχές. Στις παραπάνω κατηγορίες προστίθενται οι Έλληνες μετανάστες ή μετανάστες ελληνικής καταγωγής:
- Παλινοστούντες ομογενείς, οι οποίοι είναι υπήκοοι των νέων ανεξάρτητων κρατών της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, ελληνικής καταγωγής, και μπορούν να αποκτήσουν την ελληνική υπηκοότητα, αν το επιθυμούν.
- Ομογενείς, οι οποίοι έχουν αλβανική υπηκοότητα, είναι ελληνικής καταγωγής και έχουν τη δυνατότητα ειδικής άδειας παραμονής και εργασίας τριχρονής διάρκειας.

Βασικό κριτήριο διακρίσεως μεταξύ ημεδαπού και αλλοδαπού φυσικού προσώπου αποτελεί η ιθαγένεια, δηλαδή ο δημοσίου δικαίου δεσμός ενός φυσικού προσώπου με ένα κράτος, δυνάμει του οποίου το πρόσωπο αυτό ανήκει στο λαό του συγκεκριμένου κράτους (Beck, 2012). Ο όρος ιθαγένεια, ταυτίζεται με αυτό που συνήθως στον καθημερινό λόγο ονομάζουμε υπηκοότητα (Beck, 2012).

Σύμφωνα με το άρθρο 1 στοιχ. β' Ν.3386/2005 της ελληνικής νομοθεσίας, υπήκοος τρίτης χώρας, για την εφαρμογή των διατάξεων του Ν.3386/2005, είναι το φυσικό πρόσωπο που δεν έχει την ελληνική ιθαγένεια, ούτε την ιθαγένεια άλλου κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά την έννοια του άρθρου 17 παρ. 1 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Εάν κάποιο πρόσωπο διαθέτει περισσότερες από μία ιθαγένειες (πολυϊθαγενής), θεωρείται αλλοδαπός, εφόσον καμία από τις πολλές ιθαγένειες του δεν είναι η ελληνική· αντίθετα αν μεταξύ των πολλών ιθαγενειών έχει και την ελληνική, θεωρείται ημεδαπός (Νόμος 2005).

Με τον όρο *ομογενείς* αναφερόμαστε σε άτομα του ίδιου γένους που κατά βάση ζουν σε μία άλλη χώρα είτε μεμονωμένα είτε σε οργανωμένες κοινότητες. Παιδιά των ομογενών χαρακτηρίζονται ως *δεύτερης γενιάς* και τα παιδιά αυτών τρίτης γενιάς (Beck, 2012).

Το Ινστιτούτο Τοπικής Αυτοδιοίκησης πραγματοποίησε μια πρόσφατη μελέτη στην οποία καταγράφηκε η στρατηγική της ΚΕΔΕ (Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδος) για το μεταναστευτικό πρόβλημα και τον επιχειρησιακό σχεδιασμό για τη χρηματοδότηση των δράσεων. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της μελέτης από το 2014 μέχρι και το 2016 εισήλθαν στην Ελλάδα 850.000 πρόσφυγες και μετανάστες διά μέσου των συνοριακών θαλασσών με την Τουρκία. Η διαχείριση της ετερότητας στις δημόσιες υπηρεσίες σε κάθε πλευρά της χώρας είναι η καλύτερη δυνατή στα πλαίσια της ανθρώπινης αλληλεγγύης (Beggal et al, 2017).

Το 2016 στην Ελλάδα εισήλθαν περίπου 156.150 πρόσφυγες, όπου παραπάνω από τους μισούς βρίσκονται στη Λέσβο. Όσον αφορά στις δομές και στους χώρους φιλοξενίας των προσφύγων, η Ύπατη Αρμοστεία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) αναφέρει ότι στη χώρα μας υπάρχουν 54 δομές και χώροι φιλοξενίας προσφύγων και μεταναστών. Εκεί μένουν περίπου 53.293 άτομα. Οι περισσότερες δομές και χώροι βρίσκονται στην ηπειρωτική Ελλάδα και οι λιγότερες στα νησιά Σάμο, Λέρο και Κω. Ωστόσο τόσο οι δομές όσο και οι χώροι δεν είναι επαρκώς εξοπλισμένοι για να καλύψουν τις βασικές ανάγκες των προσφύγων και των μεταναστών. Στην Ελλάδα έχουν δοθεί πόροι χρηματοδότησης, οι οποίοι αξιοποιούνται από τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης, τις

δημόσιες υπηρεσίες και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ). Σύμφωνα με την ΚΕΔΕ, οι πρόσφυγες και οι μετανάστες που αναμένεται να έλθουν στην Ελλάδα μελλοντικά θα κυμαίνονται στα ίδια επίπεδα αριθμών. Πρέπει να τηρηθεί η συμφωνία μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Τουρκία και πρέπει να τηρηθεί η διαδικασία να μετεγκατασταθούν οι πρόσφυγες σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και να επαναπροωθηθούν. Σημαντικό ρόλο στην διαχείριση του προσφυγικού έχουν οι Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) και οι δημόσιες υπηρεσίες, οι οποίοι αναλαμβάνουν δράσεις προκειμένου να ενσωματωθούν οι πρόσφυγες. Για να επιτευχθεί αυτό αποτελεσματικά θα πρέπει οι ΟΤΑ και οι δημόσιες υπηρεσίες να αποτελούν βασικά όργανα που θα λαμβάνουν αποφάσεις διαχείρισης του προσφυγικού. Η ΚΕΔΕ προτείνει την τροποποίηση του Κανονισμού 2016/369 ώστε οι προσφυγικές δράσεις να υλοποιούνται και από ΜΚΟ. Επίσης προτείνει ότι πρέπει να αναθεωρηθεί ο Κανονισμός του Δουβλίνου, ώστε να υπάρξει ένας καλύτερος μηχανισμός που θα επιμερίζει τις ευθύνες για να στηρίζει τα κράτη μέλη στα εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επίσης σύμφωνα με την ΚΕΔΕ, παρά την οικονομική κρίση που βιώνει η Ελλάδα, θα πρέπει να δοθούν περισσότεροι πόροι για η διαχείριση του προσφυγικού. Τέλος η τοπική κοινωνία οφείλει να ευαισθητοποιήσει την κοινή γνώμη απέναντι στο θέμα διαχείρισης του προσφυγικού (Beggal et al, 2017).

Πολλά προβλήματα, κοινωνικά και πολιτικά, έχουν δημιουργηθεί με τα μεταναστευτικά κύματα, τα οποία βιώνονται και οξύνονται από διάφορες κοινωνικές ομάδες που η κάθε μία από αυτές έχει τη δική της οπτική επί του θέματος. Το πρόβλημα όμως το οποίο απασχολεί τον μέσο πολίτη και τις κρατικές διοικήσεις, είναι ο τρόπος συμβίωσης των διάφορων πολιτισμικό-κοινωνικών ομάδων, είτε αυτές είναι εθνικές και θρησκευτικές, είτε κοινωνικές υποκοουλτούρες. Διάφοροι διεθνείς οργανισμοί έχουν προβεί σε διακηρύξεις αρχών υπέρ των γλωσσικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων των μειονοτήτων αλλά και υπέρ βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων τα οποία σε πολλές περιπτώσεις καταπατούνται. Παρ' όλη την ασάφεια που επικρατεί γενικότερα, πρακτικά, ένας ορισμός της μεταναστευτικής πολιτικής είναι ότι αποτελείται από νόμους, κανόνες, μέτρα και πρακτικές που εφαρμόζονται από εθνικά κράτη και σε επίπεδο δημόσιων υπηρεσιών που έχουν ως δεδηλωμένο στόχο να επηρεάσουν τον όγκο, την καταγωγή και την εσωτερική σύνθεση των μεταναστευτικών εισροών (Beggal et al, 2017).

Η έννοια όγκος αναφέρεται στους στόχους της μείωσης ή της αύξησης των μεταναστευτικών εισροών ή της διατήρησης τους σε παρόμοια επίπεδα. Η έννοια καταγωγή αναφέρεται σε πολιτικές που σκοπεύουν να αλλάξουν τη σύνθεση των μεταναστευτικών εισροών σε όρους χωρών καταγωγής. Η έννοια εσωτερική σύνθεση σχετίζεται με τον στόχο της αύξησης ή της μείωσης συγκεκριμένων κατηγοριών των μεταναστών σύμφωνα με τα κριτήρια της χώρας υποδοχής όπως

για παράδειγμα την αύξηση εισροής μεταναστών που είναι φοιτητές ή έχουν υψηλές εργασιακές δεξιότητες. Τέτοιου είδους «επιλεκτικές» πολιτικές συνήθως στοχεύουν στο να επηρεάσουν τη σύνθεση των δεξιοτήτων, του εισοδήματος και της κοινωνικής τάξης των μεταναστευτικών εισροών (Beggal et al, 2017).

Ο κοινωνικός αποκλεισμός που βιώνουν οι μετανάστες είναι αναμενόμενος λόγω των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν στην πλειοψηφία τους και για τα οποία δεν υπάρχει καμία κρατική μέριμνα. Η κατάσταση επιδεινώνεται όσον αφορά ομάδες που ζουν και εργάζονται παράνομα στην Ελλάδα, ενώ ο χαρακτήρας της παραμονής τους στη χώρα θεωρείται προσωρινός. Η κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών, έχει την έννοια της κοινωνικής αποδοχής τους από την τοπική κοινωνία και την σωστή και ίση μεταχείρισή τους από τις δημόσιες υπηρεσίες και κυρίως της αρμονικής και δημιουργικής συνύπαρξης των μεταναστών με τους γηγενείς. Δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί αν οι μετανάστες και οι μετανάστριες δεν αισθάνονται ότι αποτελούν μέρος της κοινωνίας της χώρας υποδοχής διατηρώντας τους δεσμούς τους με τη χώρα προέλευσης και το σεβασμό στον πολιτισμό και τη θρησκεία τους. Ο κοινωνικός αποκλεισμός αναφέρεται σε κατάσταση, κατά την οποία οι μετανάστες είναι ενσωματωμένοι σε ορισμένες περιοχές της κοινωνίας (κυρίως στην αγορά εργασίας) αλλά δεν έχουν πρόσβαση σε άλλες (όπως στην πρόνοια, την υπηρεσία και την πολιτική συμμετοχή, την υγεία και τη στέγη) (Beggal et al, 2017).

Οι γυναίκες, τα παιδιά και οι ηλικιωμένοι έχουν κάποιες ειδικότερες ανάγκες εξαιτίας του φύλου και της ηλικίας τους. Οι γυναίκες έχουν ανάγκη από προστασία από σεξουαλική και σωματική κακοποίηση και εκμετάλλευση. Οι γυναίκες πρόσφυγες χρειάζονται προστασία ενάντια στη διάκριση λόγω φύλου και ηλικίας στην παροχή αγαθών και υπηρεσιών. Πολλές έχουν υποστεί απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση λόγω του φύλου τους. Ο προσφυγικός πληθυσμός περιλαμβάνει πολλές ευάλωτες γυναίκες: αρχηγούς μονογονεϊκών οικογενειών, γυναίκες μόνες, νέες, ηλικιωμένες, άρρωστες, ανάπηρες. Η προσφυγιά απομακρύνει τις γυναίκες από τα κοινωνικά δίκτυα που βασίζονται στην οικογένεια και στους φίλους. Χωρισμός από την οικογένεια, εκμετάλλευση, βία, απάτη, έκθεση σε υγειονομικούς κινδύνους, παιδική στράτευση, έλλειψη πρόσβασης στην παιδεία, ο ιός του AIDS είναι μερικά από τα σοβαρά προβλήματα που αντιμετωπίζουν (Beggal et al, 2017).

Η περιθωριοποίηση, που βιώνουν οι μετανάστες, υποθάλλει κοινωνικές εντάσεις, καλλιεργεί εθνικές αντιθέσεις και υπονομεύει δημοκρατικές παραδόσεις και ελευθερίες. Οι μετανάστες και οι μετανάστριες δεν μπορούν να ενταχθούν στον κοινωνικό ιστό, αλλά γκετοποιούνται και απομονώνονται από τα ζωντανά και δημιουργικά ρεύματα της ελληνικής κοινωνίας. Οι

ξενοφοβικές συμπεριφορές μερικών Ελλήνων λόγω χρώματος ή θρησκείας στο χώρο της δουλειάς και στην καθημερινή ζωή συμβάλουν στην περιθωριοποίηση μεταναστών και μεταναστριών που προέρχονται κυρίως από την Αλβανία και κατά δεύτερο λόγο από την Αφρική και την Ασία. Ακόμη μεγαλύτερος είναι ο κίνδυνος περιθωριοποίησης για τις γυναίκες, ιδιαίτερα όσες είναι αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών, τις άνεργες, τις ηλικιωμένες, τις ασθενείς, τις ανάπηρες, τα θύματα της παράνομης διακίνησης και εμπορίας (Bigo, 2012).

Διάφορες ομάδες μεταναστών και των δύο φύλων, κυρίως μη κανονικοί αντιμετωπίζουν ακόμη πολύ δύσκολες συνθήκες. Όμως όλο και λιγότεροι παραμένουν περιθωριοποιημένοι. Οι παλαιότεροι που είναι κατά κανόνα νόμιμοι προσπαθούν ή έχουν ήδη οργανώσει τη ζωή τους. Επιζητούν και όλο και περισσότεροι πετυχαίνουν εργασίες με σταθερότητα απασχόλησης και ορισμένοι με κάποια ειδίκευση, ντύνονται καλά, νοικιάζουν ή αγοράζουν σπίτια, προσκαλούν μέλη των οικογενειών τους, στέλνουν τα παιδιά τους στο γυμνάσιο και το λύκειο, αγοράζουν μεταφορικό μέσο (αυτοκίνητο ή δίκυκλο) που τους εξυπηρετεί και στις επαγγελματικές τους μετακινήσεις, διατηρούν τραπεζικούς λογαριασμούς και πάνε διακοπές (Bigo, 2012).

Αναφορικά με τα παιδιά των μεταναστών αυτά διακατέχονται από ποικίλα συναισθήματα. Πρώτα απ' όλα, νιώθουν το αίσθημα της απώλειας και του αποχωρισμού από την πατρίδα τους. Σε συνδυασμό με την προσπάθεια της ένταξης τους και τον κοινωνικό ρατσισμό που υφίστανται σε πολλές περιπτώσεις, είναι πάρα πολύ δύσκολο να αναπτύξουν την προσωπικότητά τους και τις δεξιότητές τους. Αυτά τα παιδιά στην εφηβεία υπάρχει μεγάλη περίπτωση να δημιουργήσουν προβλήματα στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους λόγω μίας μεγάλης διαφοράς που έχουν με τους γονείς τους. Οι μετανάστες ασχέτως αν έχουν ενταχθεί στο χώρο που επέλεξαν για να διαμένουν ή όχι διατηρούν την ταυτότητα της καταγωγής τους λόγω γλώσσας και μνήμης. Τα παιδιά τους, τα αποκαλούμενα μετανάστες δεύτερης γενιάς, αντιμετωπίζουν από την αρχή πρόβλημα ταυτότητας αφού θεωρούν ότι ουσιαστικά δεν ανήκουν πουθενά. Με τη χώρα καταγωγής τους δεν τους συνδέει τίποτα ουσιαστικά, αφού είναι πιθανό ούτε τη μητρική γλώσσα των γονιών τους να μην γνωρίζουν αφού η πρώτη γλώσσα που γνώρισαν είναι της χώρας στην οποία διαμένουν (Bigo, 2012).

Από την άλλη δεν είναι αποδεκτά ούτε από την κοινωνία στην οποία έχουν γεννηθεί λόγω των ρατσιστικών φαινομένων που παρατηρούνται (Bigo, 2012).

Αν λοιπόν οι έφηβοι αυτοί περιθωριοποιηθούν, το πρόβλημα γι' αυτούς είναι ιδιαίτερα έντονο, αφού δεν έχουν ούτε την προστασία του να θεωρούν τους εαυτούς τους ξένους όπως οι γονείς τους.

Αντιθέτως, θα δημιουργηθεί σύγχυση, χαμηλή αντίληψη για τον εαυτό τους και προβλήματα ψυχικής υγείας. Για παράδειγμα, υπάρχουν χαρακτηριστικές περιπτώσεις εφήβων μεταναστών δεύτερης γενιάς που νιώθουν ότι δεν ανήκουν σε κανένα τόπο, αφού για τους Έλληνες θεωρούνται Αλβανοί αλλά και για τους Αλβανούς θεωρούνται Έλληνες αφού αυτή τη γλώσσα και τη νοοτροπία έχουν διδαχθεί και γνωρίζουν σαν δικιά τους (Bigo, 2012).

Υποχρεώσεις δημοσίων υπηρεσιών και υπαλλήλων – Κυρώσεις (Νόμος, 2012)

Οι δημόσιες υπηρεσίες, τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης, οι οργανισμοί και επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας και οι οργανισμοί κοινωνικής ασφάλισης υποχρεούνται να μην παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε πολίτες τρίτης χώρας, οι οποίοι δεν έχουν διαβατήριο ή άλλο ταξιδιωτικό έγγραφο που αναγνωρίζεται από διεθνείς συμβάσεις και θεώρηση εισόδου ή άδεια διαμονής και γενικά δεν αποδεικνύουν ότι έχουν εισέλθει και διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα.

Σε πολίτες τρίτων χωρών που είναι αντικειμενικά στερούμενοι διαβατηρίου αναγνωρίζεται δικαίωμα συναλλαγής με τις αναφερόμενες στο προηγούμενο εδάφιο υπηρεσίες με μόνη την επίδειξη της άδειας διαμονής τους.

Από τις ρυθμίσεις της προηγούμενης παραγράφου εξαιρούνται:

- α) τα νοσοκομεία, θεραπευτήρια και κλινικές, όταν πρόκειται για πολίτες τρίτων χωρών που εισάγονται εκτάκτως για νοσηλεία και για ανήλικα παιδιά.
- β) η θεώρηση του γνήσιου της υπογραφής κρατούμενων αλλοδαπών για εξουσιοδότηση σε δικηγόρους, προκειμένου να εκπροσωπηθούν ενώπιον δικαστικών αρχών και υπό την προϋπόθεση ότι αποδεικνύονται, εξ ουιουδήποτε δημόσιου εγγράφου, τα στοιχεία της ταυτότητας τους.
- γ) καταγγελίες ή προσφυγή σε αρμόδια δικαστήρια ή διοικητικές αρχές, παράνομα απασχολούμενων πολιτών τρίτων χωρών, σύμφωνα με τα οριζόμενα στις διατάξεις των άρθρων 83 και 86 του ν. 4052/12
- δ) η συναλλαγή των πολιτών τρίτων χωρών που τελούν υπό καθεστώς οικειοθελούς αναχώρησης μόνο για τη διευθέτηση εκκρεμών υποχρεώσεων που σχετίζονται με την αναχώρησή τους από τη χώρα.
- ε) η συναλλαγή των πολιτών τρίτων χωρών που τελούν υπό καθεστώς παράτασης της οικειοθελούς αναχώρησής τους από τη χώρα.

στ) η υποβολή αιτήσεων για χορήγηση αδειών διαμονής στις αρμόδιες υπηρεσίες των άρθρων 19 και 20 του παρόντος Κώδικα.

Οι διευθυντές φυλακών και κρατητηρίων υποχρεούνται να παραλαμβάνουν και να φυλάσσουν διαβατήρια ή άλλα έγγραφα που αποδεικνύουν τη νομιμότητα της διαμονής, καθώς και την ταυτότητα των κρατούμενων πολιτών τρίτων χωρών. Τα έγγραφα αυτά επιστρέφονται κατά την απόλυση του πολίτη τρίτης χώρας. Αν ο πολίτης τρίτης χώρας δεν έχει τα ανωτέρω έγγραφα, οι ως άνω υπάλληλοι οφείλουν να το γνωστοποιήσουν αμέσως στην πλησιέστερη αστυνομική αρχή ή στην πλησιέστερη υπηρεσία της Αποκεντρωμένης Διοίκησης.

Οι υπάλληλοι των παραπάνω υπηρεσιών και φορέων που παραβαίνουν τις διατάξεις των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου αυτού διώκονται πειθαρχικά και τιμωρούνται, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, για παράβαση καθήκοντος.

Με την πρακτική που σήμερα αναπτύσσεται για «λιγότερο κοινωνικό κράτος» όλο και μεγαλύτερα τμήματα του πληθυσμού αποκλείονται από τις υπηρεσίες που προσφέρει το κοινωνικό κράτος και από τα τυπικά και άτυπα δίκτυα προστασίας των αδυνάτων (Marshall, 2007). Στο ελληνικό κράτος λειτουργούν δημόσιοι οργανισμοί και ιδιωτικοί φορείς που παρέχουν υποστήριξη στις ευάλωτες ομάδες. Όμως, δεν υπάρχει συντονισμένη παρέμβαση, η οποία θα μπορούσε να περιορίσει την αποστέρηση των πληθυσμών αυτών από αγαθά που συνιστούν τον «εθνικό τρόπο ζωής» (Carson et al, 2006).

Οι παράγοντες που οδηγούν στον αποκλεισμό των ομογενών έχουν σχέση με την οικονομική κατάσταση, το θεσμικό πλαίσιο (νομική προστασία) και τον κοινωνικό περίγυρο (Cohen, 2004).

Οικονομικοί παράγοντες

Στους ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση της περιόδου 1965-1967 δεν δόθηκε κρατική βοήθεια. Η πολιτική αυτή αποτέλεσε καθοριστικό παράγοντα για την οικονομική περιθωριοποίηση των Ποντίων αυτών, τουλάχιστον τα πρώτα χρόνια (Bigo, 2012).

Η συγκλονιστικότερη ίσως περίπτωση εγκλωβισμού στην κοινωνική θέση των οικονομικά ασθενέστερων είναι η περίπτωση των ποντιακών οικογενειών που εγκαταστάθηκαν το 1965 προσωρινά στο Λαύριο και τελικά παραμένουν στα ίδια ακατάλληλα οικήματα μέχρι σήμερα. Όταν η οικογένεια αυξανόταν, κατασκευές από χαρτόνι προστίθενταν στο αρχικό οίκημα. Οι χάρτινες κατασκευές αργότερα αντικαταστάθηκαν από κατασκευές με καταλληλότερα υλικά. Η περίπτωση του Λαυρίου δείχνει πως ακόμη και προβλήματα της πρώτης γενιάς όπως το στεγαστικό, τα οποία

βρίσκουν λύση, έστω και μετά πάροδο αρκετών ετών, εξακολουθούν να υφίστανται σε τμήμα της δεύτερης γενιάς (Bigo, 2012).

Οι Πόντιοι μετανάστες του κύματος από το 1985 μέχρι σήμερα αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα οικονομικής ένταξης. Στους οικονομικούς παράγοντες κοινωνικού αποκλεισμού συγκαταλέγονται μακρά διαστήματα ανεργίας, δυσκολία στην εξεύρεση εργασίας (τα πρώτα χρόνια η πλειονότητα των Ποντίων συνιστά φτηνό εργατικό δυναμικό, ανεξαρτήτως από το εκπαιδευτικό επίπεδο και από την επαγγελματική πείρα, κυρίως λόγω των προβλημάτων γλώσσας και της αδυναμίας αντιστοιχίας των πτυχίων ορισμένων ειδικοτήτων), ετεροαπασχόληση, υποαπασχόληση, χαμηλού γοήτρου και χαμηλής αμοιβής εργασία, μεγαλύτερο ποσοστό ανέργων συγκριτικά με τους ντόπιους, μικρή συμμετοχή των γυναικών στην απασχόληση, χαμηλό ποσοστό αυτοαπασχόλησης και συμμετοχή στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό ατόμων που πριν την μετανάστευση ήταν μαθητές (Garland, 2001).

Επιπλέον, οι μετανάστες αντιμετωπίζουν οξύτατο στεγαστικό πρόβλημα. Η εγκατάσταση εξακολουθεί να πραγματοποιείται κοντά σε συγγενείς και φίλους, που βοηθούν ουσιαστικά στην προσαρμογή στο νέο κοινωνικό περιβάλλον (Garland, 2001).

Θεσμικοί παράγοντες (νομική προστασία)

Οι θεσμικοί παράγοντες που συντελούν στον κοινωνικό αποκλεισμό των ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση αφορούν το νομικό πλαίσιο που ρυθμίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους ως ομογενών. Δεν υπάρχει σύμβαση μεταξύ του ελληνικού και του σοβιετικού κράτους για τη μεταφορά των ασφαλιστικών δικαιωμάτων τους. Αυτό το γεγονός είναι ο καθοριστικός παράγοντας για τον πλήρη κοινωνικό αποκλεισμό και την εξάρτηση της τρίτης ηλικίας από τους συγγενείς. Δεν υφίσταται νομική προστασία για τους πρόσφυγες πολέμου. Οι πρόσφυγες πολέμου, κυρίως από την περιοχή της Αμπχαζίας δεν έχουν διασώσει όλα τα απαραίτητα έγγραφα πιστοποίησης των σπουδών τους και δεν έχουν μεταφέρει περιουσιακά στοιχεία. Το ισχύον νομικό καθεστώς ορίζει ως «παλιννοστούντες» όλους τους ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση και δεν διαφοροποιεί μετανάστες από πρόσφυγες. Οι παράγοντες κοινωνικού αποκλεισμού οι σχετιζόμενοι με την εκπαίδευση είναι η αδυναμία επικοινωνίας στη νεοελληνική γλώσσα, η δυσκολία στην προσαρμογή των παιδιών στο εκπαιδευτικό σύστημα λόγω της άγνοιας ή της ανεπαρκούς γνώσης της νεοελληνικής γλώσσας, η διακοπή της εκπαίδευσης σημαντικού αριθμού παιδιών αφενός λόγω των δυσκολιών ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα, αφετέρου λόγω της ανάγκης να βοηθήσουν οικονομικά την οικογένεια και η δυσκολία ή η αδυναμία αντιστοιχίας συγκεκριμένων ειδικοτήτων των πτυχίων τους προς τα πτυχία των ελληνικών Πανεπιστημίων (Garland, 2001).

Το κράτος στην προσπάθειά του να εντάξει τα παιδιά των ομογενών στο κρατικό εκπαιδευτικό σύστημα και να επιλύσει προβλήματα αναγνώρισης σπουδών δημιούργησε σειρά νόμων και υπουργικών αποφάσεων. Βάσει νόμου προβλέπεται η ίδρυση με απόφαση νομάρχη τάξεων υποδοχής και φροντιστηριακών τμημάτων για τα παιδιά των ομογενών. Με απόφαση του Υπουργού Παιδείας έχει καθοριστεί ο τρόπος λειτουργίας τους. Με νόμο έχει οριστεί η δημιουργία σχολείων παλιννοστούντων. Το κράτος ακολούθησε την πολιτική που ήδη ίσχυε από την δεκαετία του 1980 για τους παλιννοστούντες μαθητές από τη δυτική Ευρώπη, την Αμερική, την Αυστραλία και την Αφρική, δηλαδή ενίσχυση των ήδη υπαρχόντων και ίδρυση νέων τάξεων υποδοχής, φροντιστηριακών τμημάτων και σχολείων αποδήμων και παλιννοστούντων ελληνοπαίδων (Garland, 2009).

Οι πιστώσεις όμως που διατίθενται για την δημιουργία τάξεων υποδοχής και φροντιστηριακών τμημάτων δεν είναι αρκετές για να δημιουργήσουν επαρκή αριθμό τάξεων και τμημάτων, ώστε να καλύπτονται οι ανάγκες του μαθητικού πληθυσμού. Τα σχολεία παλιννοστούντων στη Θεσσαλονίκη αδυνατούν να εγγραφούν όλους τους ενδιαφερόμενους μαθητές ενώ ταυτόχρονα βάσει του ισχύοντος αναλυτικού προγράμματος δεν τους παρέχεται η δυνατότητα ευελιξίας που να επιτρέπει την προσαρμογή τους στην νέα κοινωνική πραγματικότητα, η οποία είναι η μετατροπή τους από σχολεία κατεξοχήν αγγλόφωνων και γερμανόφωνων μαθητών σε σχολεία κυρίως ρωσόφωνων και αλβανόφωνων μαθητών (Garland, 2009).

Κοινωνικοί παράγοντες

Για τους Έλληνες Πόντιους που ήρθαν στο ελληνικό κράτος τις δεκαετίες του 1960 και του 1970 το κοινωνικό περιθώριο ήταν ίσως πιο οδυνηρό από το οικονομικό. Η ελλαδική κοινωνία τις δεκαετίες αυτές ήταν εξαιρετικά επιφυλακτική με τους μετανάστες από τη Σοβιετική Ένωση, αγνοούσε την ιστορική πορεία τους και τους θεωρούσε άτομα με συγκεκριμένα πολιτικά φρονήματα. Ο συνήθης χαρακτηρισμός για τους ομογενείς ήταν το «Ρώσοι». Ακόμη όμως και όταν αυτός ο χαρακτηρισμός δεν λέγεται με σκοπό προσβολής, αλλά ως δηλωτικός προέλευσης, προκαλούσε και ακόμη προκαλεί δυσάρεστο συναίσθημα στο άτομο που ποτέ δεν αισθάνθηκε Ρώσος, ακόμη και αν είχε σοβιετική υπηκοότητα (Garland, 2009).

Το δικτατορικό καθεστώς της περιόδου 1967-1974 στέρησε το δικαίωμα ίδρυσης συλλόγων των νεοφερμένων ή την ουσιαστική λειτουργία των ήδη υπαρχόντων ποντιακών συλλόγων. Οι σύλλογοι θα μπορούσαν να ενημερώσουν την κοινωνία, για το ότι ο ελληνοποντιακός πληθυσμός δεν ανήκει

στους υποστηρικτές του σοσιαλιστικού καθεστώτος, αλλά αντιθέτως είναι θύμα αρνούνται να πιστέψουν τις προσωπικές μαρτυρίες για την πορεία του ποντιακού ελληνισμού στη Σοβιετική Ένωση, κυρίως γιατί η εποχή χαρακτηριζόταν από την ανυπαρξία αμφισβήτησης από την κυρίαρχη ιδεολογία της αριστεράς για την οποιαδήποτε επιλογή της ηγεσίας του υπαρκτού σοσιαλισμού. Αυτή η αντιμετώπιση από τον κοινωνικό περίγυρο οδήγησε σε κοινωνικό αποκλεισμό. Τα προβλήματα ένταξης των Ελλήνων Ποντίων δεν είναι αντίστοιχα οποιασδήποτε ομάδας μεταναστών. Υπάρχει η ιδιαιτερότητα της εθελούσιας μετανάστευσης προς ομοεθνές κράτος. Η ελπίδα της μετανάστευσης στο δικό τους κράτος, τους συνόδευε για γενιές στην πορεία των βίαιων εκπατρισμών. Όταν το δικό τους κράτος και οι δικοί τους άνθρωποι, οι άλλοι Έλληνες, δεν τους παρέχουν το αναμενόμενο συναίσθημα ασφάλειας, τα προβλήματα προσαρμογής είναι ίσως σημαντικότερα οποιασδήποτε άλλης ομάδας μεταναστών (Garland, 2009).

Σήμερα στους κοινωνικούς παράγοντες αποκλεισμού των Ποντίων από την πρώην Σοβιετική Ένωση περιλαμβάνονται η αδυναμία επικοινωνίας με τον κοινωνικό περίγυρο λόγω της ελλιπούς γνώσης της νεοελληνικής γλώσσας, η διαφορετική παιδεία λόγω εκπαίδευσης σε διαφορετικό σύστημα οδηγεί σε προβλήματα κατανόησης της ελλαδικής κοινωνικής δομής και τελικής ένταξης σ' αυτήν, η αδυναμία δημιουργίας πρόσβασης και επικοινωνίας προς τις δημόσιες υπηρεσίες και σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα λόγω της βίωσης της απόστασης μεταξύ προσδοκίας και πραγματικότητας και συνεχούς αποθάρρυνσης στην προσπάθεια αξιοποίησης των εκπαιδευτικών και επαγγελματικών τους προσόντων (Garland, 2009).

Όσον αφορά την ελληνική κοινωνία, την δεκαετία του 1980 παρατηρήθηκε μείωση της καχυποψίας της προς τους Πόντιους από την πρώην Σοβιετική Ένωση (Green, 2004). Τα τελευταία χρόνια η καθοριστική παρέμβαση των ποντιακών συλλόγων στην ενημέρωση του πληθυσμού των περιοχών εγκατάστασης για την ιστορία και τα προβλήματα των νεοφερμένων και η συμβολή των μέσων μαζικής ενημέρωσης στον σκοπό αυτό οδήγησαν στην σταδιακή αποδοχή από την ελληνική κοινωνία. Ακόμη όμως και σήμερα, την δεκαετία του 1990, η εμμονή της κοινωνίας σε υποτιμητικά για τους Πόντιους ανέκδοτα, που δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα σχετικά με τις ικανότητες και την ιδιοσυγκρασία του ποντιακού ελληνισμού, αποτελεί δείγμα της προκατάληψής της εναντίον του πληθυσμού αυτού (Garland, 2009).

Ανησυχητική ένδειξη για επανεμφάνιση μορφών προκατειλημμένης συμπεριφοράς απέναντι στους Ομογενείς αποτελεί η κατάληψη από τις 15-25 Οκτωβρίου σχολικού κτιριακού συγκροτήματος για να απομακρυνθεί από εκεί το Γυμνάσιο και το Λύκειο παλινοστούντων. Είναι χαρακτηριστικό το

ακόλουθο απόσπασμα από δημοσίευμα του 1996 «Συγκέντρωση και κατάληψη πραγματοποίησαν οι γονείς των μαθητών του 3ου Λυκείου Θεσσαλονίκης με αίτημα να μη συγχρωτίζονται τα παιδιά τους με τους μικρούς παλιννοστούντες Πόντιους, «λόγω διαφορετικής νοοτροπίας». Το 1997 έγινε νέα κατάληψη με τα ίδια αιτήματα (Garland, 2009).

Μετά από τρεις εβδομάδες το Γυμνάσιο και Λύκειο παλιννοστούτων Θεσσαλονίκης μεταφέρθηκε σε άλλη περιοχή της πόλης. Οι νομοθετικές πρωτοβουλίες για την ομαλοποίηση του νομικού καθεστώτος σημαντικού αριθμού αντικανονικών μεταναστών, όπως τα Π.Δ. 358/ 1997 και 359/1997 και οι νέοι Νόμοι για τους Αλλοδαπούς 2910/2001, 3386/2005, 3536/ 2007.

Η ελληνική εμπειρία της εκδήλωσης κοινωνικών ηθικών πανικών προσφέρεται για τη διατύπωση κάποιων παρατηρήσεων που συμβάλλουν στην εννοιολογική αποσαφήνιση ιδίως του όρου «ηθικός πανικός», καθώς αποτελεί συχνά πεδίο συγχύσεων, παραναγνώσεων και ανεπαρκούς τεκμηρίωσης.

Συγκεκριμένα, από την ανάλυση που προηγήθηκε προκύπτει ότι η εκδήλωση του φαινομένου στην ελληνική κοινωνία δύο φορές κατά την τελευταία εικοσαετία, την πρώτη υπό τη μορφή της «Αλβανοφοβίας» και τη δεύτερη ως «Ισλαμοφοβία», παρουσιάζει ομοιότητες αλλά και διαφορές. Ο κοινός παρονομαστής είναι η μαζική, αιφνίδια και αντικανονική είσοδος και παραμονή στη χώρα εθνοτικών ομάδων, των οποίων οι κακές συνθήκες διαβίωσης και η μεγάλη παρουσία τους, στους δημόσιους χώρους προκαλεί με δυσανάλογο τρόπο έντονα αισθήματα ανησυχίας και κοινωνικής απόρριψης.

Από την άλλη πλευρά, είναι σαφή τα διαφορετικά κοινωνικά και εθνοφυλετικά χαρακτηριστικά των ομάδων που σε κάθε μία περίπτωση στοχοποιούνται. Επίσης, διαφέρουν σημαντικά οι «πυροκροτητές» της κοινωνικής αντίδρασης, καθώς στην περίπτωση των Αλβανών τονίζεται ιδιαίτερα η μεγάλη εμπλοκή τους στο πεδίο της σοβαρής και οργανωμένης εγκληματικότητας, ενώ για τους προερχόμενους ιδίως από την Ασία μετανάστες και αιτούντες άσυλο προεξάρχουν κατά την πρώτη τουλάχιστον φάση οι έντονες ανησυχίες για τη δημόσια υγεία. Επίσης, για τους τελευταίους, το πολιτισμικό στοιχείο της ισλαμικής θρησκείας αναδεικνύεται σε κρίσιμο υπομόχλιο της εις βάρος τους δυσανάλογης κοινωνικής αντίδρασης και ξενοφοβίας (Νόμος, 2005).

Οι δύο εκδηλώσεις του φαινομένου διαφέρουν επίσης ως προς τη σύνθεση των νεοφερμένων, καθώς στην πιο πρόσφατη δεύτερη περίπτωση η παρουσία ολόκληρων οικογενειών αλλά και ασυνόδευτων ανηλίκων είναι σημαντική. Επίσης, πολλοί από αυτούς προέρχονται από χώρες που σε κάθε περίπτωση δεν μπορούν να επιστραφούν, κυρίως λόγω των ανώμαλων συνθηκών που

επικρατούν στις χώρες προέλευσης αλλά και για άλλους λόγους, όπως η απροθυμία προξενικών αρχών να συνεργαστούν με την ελληνική διοίκηση, η μη συμμόρφωση γειτονικών χωρών σε συμφωνίες επανεισδοχής ή και ανυπαρξία τέτοιων συμφωνιών, οι σοβαρές δυσλειτουργίες του συστήματος ασύλου στην Ελλάδα, κ.ά. Ο ρόλος των μέσων μαζικής ενημέρωσης διαφοροποιήθηκε σημαντικά ως προς την αναπαράσταση του φαινομένου κατά τις δύο εκδηλώσεις του, καθώς φαίνεται ότι, στην περίπτωση των Αλβανών και άλλων Βαλκάνιων, πρωτοστάτησαν ως προς την έξαρση της «εγκληματοφοβίας», ενώ στη δεύτερη περίπτωση σε μεγάλο βαθμό ακολούθησαν την ασύμμετρη κοινωνική αντίδραση που η παρουσία των νεοφερμένων προκάλεσε στη κοινή γνώμη. Τέλος, δεν πρέπει να υποτιμηθεί η επίδραση της προϊούσας πολιτικής και κοινωνικοοικονομικής κρίσης για την ανάδειξη του φαινομένου της «Ισλαμοφοβίας» από τα τέλη της δεκαετίας του 2010, όπως και η συμβολή μίας συστηματικής ρητορικής μίσους και μισαλλοδοξίας που προγραμματικά καλλιέργησαν αυτό το διάστημα ορισμένοι πολιτικοί χώροι και κύκλοι (Νόμος, 2007).

Το νομικό καθεστώς των αλλοδαπών ρυθμίζεται από το Σύνταγμα και το δίκαιο καταστάσεως αλλοδαπών. Μεταξύ των αλλοδαπών πρέπει να διακρίνουμε τους Ευρωπαίους πολίτες -δηλαδή εκείνους που έχουν την υπηκοότητα ενός κράτους μέλους της ΕΕ, οι οποίοι σε μεγάλο βαθμό, ως προς τα δικαιώματα, εξομοιώνονται με τους Έλληνες-, από τους υπηκόους τρίτων χωρών δηλαδή όσους δεν είναι υπήκοοι κράτους μέλους της ΕΕ (Νόμος, 2001).

Ο ισχύον ν. 3386/2005 ρυθμίζει τις προϋποθέσεις και τις διαδικασίες νόμιμης εισόδου και αδειοδότησης της διαμονής αλλοδαπών τρίτων χωρών. Εισάγει συνολικά 30 διαφορετικούς τύπους άδειας διαμονής ανάλογα με το λόγο για τον οποίο ένας αλλοδαπός ζητά να παραμείνει στην Ελλάδα (Νόμος, 2005).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

ΣΚΟΠΟΣ

Η εργασία αυτή αποτελεί ποιοτική έρευνα σχετικά με τα υπάρχοντα νομικά πλαίσια που αφορούν τους αλλοδαπούς, τους ομογενείς και τους παλιννοστούντες σε δημόσιες υπηρεσίες. Παρακάτω παρατίθεται για την κάθε μια κατηγορία και το ισχύον νομικό πλαίσιο.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Α) ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΤΗΣ Ε.Ι. (Νόμος, 2010)

1. Από τη γέννηση

1.1. Από Έλληνα πατέρα

- Άρθρο 14 εδ. α' Α.Ν. 1856 για τους γεννηθέντες έως 23-9-1955
- Άρθρο 1 εδ. α' του Ν. 3370/1955 για τους γεννηθέντες έως 8-5-1984

1.2. Από Ελληνίδα μητέρα

- Άρθρο 1 εδ. β' Α.Ν. 1856 για τους γεννηθέντες έως 23-9-1955
- Άρθρο 1 εδ. β' ή γ' του Ν.Δ. 3370/1955 για τους γεννηθέντες από 23-9-1955 έως 8-5-1984

1.3. Από Έλληνα

- Άρθρο 1 παρ. 1 του Ν. 1438/1984 για παιδιά που γεννήθηκαν από 8-5-1984 έως 10-11-2004
- Άρθρο 1 παρ. 1 του Ν. 3284/2004 για παιδιά που γεννήθηκαν από 10-11-2004 έως 24/3/2010
- Άρθρο 1 παρ. 1 του Ν. 3838/2010 για παιδιά που γεννήθηκαν από 24-3-2010 έως σήμερα.

1.4. Λόγω γέννησης στην Ελλάδα από γονέα γεννημένο στην Ελλάδα (3η γενιά)

- Άρθρο 1 παρ.2 περ. α' του Ν.3838/2010

1.5. Λόγω γέννησης στην Ελλάδα και μη απόκτησης αλλοδαπής ιθαγένειας από την γέννηση (αρχή εδάφους) (Καρύδης, 2010)

- Άρθρο 14 εδ. γ' 2 του Α.Ν. έτους 1856 για άτομα που γεννήθηκαν στην Ελλάδα έως 23-9-1955
- Άρθρο 1 εδ. δ' του Ν.Δ. 3370/1955 για άτομα που γεννήθηκαν από 23-9-1955 έως 8-5-1984
- Άρθρο 1 παρ. 2 του Ν. 1438/1984 για παιδιά που γεννήθηκαν από 8-5-1984 έως 10-11-2004
- Άρθρο 1 παρ. 2 του Ν. 3284/2004 για άτομα που γεννήθηκαν από 10-11-2004 έως 24-3-2010
- Άρθρο 1 παρ. 2 περ. β' ή γ' του Ν. 3838/2010 για άτομα που γεννήθηκαν από 24-3-2010 και εντεύθεν

2. Με δήλωση

- Άρθρο 14 παρ. 1 του Ν. 3284/2004 λόγω γέννησης από έγκυρο γάμο Ελληνίδας μητέρας με αλλοδαπό πατέρα. Ο γάμος και η γέννηση του παιδιού πρέπει να έχουν συντελεστεί μέχρι τις 8-5-1984.

- Άρθρο 14 παρ. 2 του Ν. 3284/2004 αφορά παιδιά που γεννήθηκαν από ανυπόστατο γάμο του Έλληνα πατέρα με την αλλοδαπή μητέρα. Ο γάμος και η γέννηση του παιδιού πρέπει να έχουν συντελεστεί πριν τις 16-7-1982 (ημερομηνία εφαρμογής του Ν. 1250/1982).

- Άρθρο 14 παρ.4 του Ν.3284/2004 αφορά τα τέκνα αυτών που απέκτησαν με τις προαναφερόμενες διατάξεις, εφόσον κατά την ημερομηνία της δήλωσης είναι ανήλικα και άγαμα.

3. Με αναγνώριση (Καρύδης, 2010):

- Άρθρο 14 εδ. δ' Α.Ν. έτους 1856 για τα παιδιά που αναγνωρίστηκαν όσο ήταν ανήλικα έως 23-9-1955

- Άρθρο 3 του Ν.Δ. 3370/1955 για παιδιά που αναγνωρίστηκαν όσο ήταν ανήλικα από 23-9-1955 έως 8-5-1984

- Άρθρο 2 του Ν. 1438/1984 για παιδιά που αναγνωρίστηκαν όσο ήταν ανήλικα από 8-5-1984 έως 10-11-2004

- Άρθρο 2 του Ν. 3284/2004 για παιδιά που αναγνωρίστηκαν όσο ήταν ανήλικα από 10-11-2004 έως σήμερα

4. Με υιοθεσία

- Άρθρο 27 του Ν.Δ. 3370/1955, για παιδιά που υιοθετήθηκαν όσο ήταν ανήλικα από 23-9-1955 έως 10-11-2004

- Άρθρο 3 του Ν. 3284/2004, για παιδιά που υιοθετήθηκαν όσο ήταν ανήλικα από 10-11-2004 έως σήμερα.

5. Λόγω φοίτησης σε ελληνικό σχολείο στην Ελλάδα (Νόμος, 2015):

5.1. Λόγω γέννησης και φοίτησης σε ελληνικό σχολείο στην Ελλάδα

- Άρθρο 1Α παρ. 1 του ΚΕΙ και άρθρο 2 παρ. 1 του ν. 4332/2015. Ισχύει για ανήλικα τέκνα αλλοδαπών που γεννήθηκαν στην Ελλάδα και φοιτούν συνεχόμενα μέχρι την υποβολή της κοινής αίτησης-δήλωσης των γονέων σε ελληνικό σχολείο στην Ελλάδα.

5.2. Λόγω φοίτησης σε ελληνικό σχολείο στην Ελλάδα

- Άρθρο 1Β παρ. 1, 5α και 5β του ΚΕΙ και άρθρο 2 παρ. 3 του ν. 4332/2015. Ισχύει για ανήλικα ή ενήλικα τέκνα που έχουν ολοκληρώσει επιτυχή παρακολούθηση είτε εννέα τάξεων πρωτοβάθμιας

και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είτε έξι τάξεων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

5.3. Λόγω αποφοίτησης από τμήμα ή σχολή ελληνικού ΑΕΙ ή ΤΕΙ.

- Άρθρο 1B παρ. 2 του ΚΕΙ και άρθρο 2 παρ. 3 του ν. 4332/2015. Ισχύει για απόφοιτους από τμήμα ή σχολή ελληνικού ΑΕΙ ή ΤΕΙ, εφόσον διαθέτουν απολυτήριο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ελληνικού σχολείου στη Ελλάδα.

6. Με κατάταξη στις ένοπλες δυνάμεις

- Άρθρο 4 του Ν. 3284/2004

7. Με κατάταξη στην Ελληνική Αστυνομία

- Άρθρο 8 παρ.2 του Ν.3938/2011

8. Λόγω νομιμοποίησης με επιγενόμενο γάμο των γονέων

(ίσχυσε έως τις 8/5/1984)

- Άρθρο 2 του Ν.Δ. 3370/1955. Ισχύει για ανήλικα τέκνα που γεννήθηκαν μετά τις 23-9-1955 και πριν την τέλεση γάμου των γονέων τους που τελέστηκε μέχρι το 1984 (από το 1982-1984 ισχύει και ο πολιτικός γάμος στην Ελλάδα).

9. Λόγω γάμου με Έλληνα υπήκοο

(ίσχυσε έως τις 8/5/1984)

- Άρθρο 21 του Α.Ν. έτους 1856 για γυναίκες που παντρεύτηκαν έως 23-9-1955

- Άρθρο 4 του Ν.Δ. 3370/1955 για γυναίκες που παντρεύτηκαν από 23-9-1955 έως 8-5-1984 (από το 1982-1984 ισχύει και ο πολιτικός γάμος στην Ελλάδα).

10. Ομογενείς από την τ.Ε.Σ.Σ.Δ. - Ν.2790/2000

- Άρθρο 35 περιπτ. γ' Ν.3284/2004. Όσοι έχουν αφιχθεί και διαμένουν ήδη στην Ελλάδα, πριν την 2-5-2001.

- Άρθρο 18 Ν.3491/2006. Όσοι έχουν παραπεμφθεί για συνέντευξη στις Επιτροπές.

- Άρθρο 41 Ν.3731/2008. Όσοι είναι γονείς ή τέκνα ομογενών που έχουν αποκτήσει την ελληνική ιθαγένεια με βάση τους νόμους Ν.2790/2000 και Ν.2130/1993, χωρίς χρονικό περιορισμό άφιξης και διαμονής στη χώρα.

- Άρθρο 15 Ν.3284/2004. Όσοι έχουν υποβάλει αιτήσεις στα Ελληνικά Προξενεία.

- Άρθρο 15 παρ.4. αφορά τα τέκνα αυτών που απέκτησαν με τις προαναφερόμενες διατάξεις, εφόσον κατά την ημερομηνία της ορκωμοσίας του γονέα είναι ανήλικα και άγαμα.

11. Πολίτες Ισραήλ, γεννημένοι στην Ελλάδα, που είχαν την ε.ι. και την απώλεσαν

- Άρθρο 13 παρ.1 του Ν.4018/2011, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 142 παρ.11 του Ν.4251/2014.

12. Ν. 517/1948

- Αφορά την ιθαγένεια των κατοίκων της Δωδεκανήσου και των εξ αυτής καταγομένων.

Β) ΑΝΑΚΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΘΑΓΕΝΕΙΑΣ (Νόμος, 2004):

- Άρθρο 21 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας περί ανακλήσεων παράνομων διοικητικών πράξεων

- Άρθρο 22 του Ν. 3284/2004 αφορά Ελληνίδα που απέβαλε την Ελληνική ιθαγένεια λόγω γάμου με αλλοδαπό, η οποία την ανακτά από την ημερομηνία υποβολής της σχετικής αίτησης στο Γ.Γ. της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης (τώρα Υπουργείο Εσωτερικών).

- Άρθρο 23 του Ν. 3284/2004 αφορά παιδιά που γεννήθηκαν από Ελληνίδα μητέρα και τα οποία απώλεσαν την Ελληνική τους ιθαγένεια λόγω νομιμοποίησης ή αναγνώρισης από αλλοδαπό πατέρα. Ανακτούν την Ελληνική ιθαγένεια από την ημεροχρονολογία υποβολής της σχετικής αίτησης.

Γ) ΠΟΛΙΤΟΓΡΑΦΗΣΗ

1. Ομογενών Αλλοδαπών

- **Δηλώσεις** πολιτογράφησης **μέχρι και τις 15-11-2000**, άρθρα 6,7,9 & 10 του Ν.Δ/τος 3370/1955 όπως αντικαταστάθηκαν με τις όμοιες των άρθρων 3,4 & 5 του Ν.1438/1984 και του άρθρου 4 του Ν.2130/1993

- **Αιτήσεις** πολιτογράφησης **έως και 10-11-2004** εφόσον συνοδεύονται από δηλώσεις που έχουν υποβληθεί μετά τις **15-11-2000**, άρθρα 58 έως 64 του Ν.2910/2001

- **Αιτήσεις** πολιτογράφησης από **11-11-2004** έως και **23-3-2010**, άρθρα 5-12 του Ν.3284/2004, όπως ίσχυαν πριν την τροποποίησή τους με τις διατάξεις του Ν.3838/2010, για ομογενείς μη κατόχους ΕΔΤΟ

- **Αιτήσεις** πολιτογράφησης από **24/3/2010**, άρθρα 5-12 του Ν.3284/2004 όπως ισχύουν μετά την τροποποίησή τους με τις διατάξεις του Ν.3838/2010, για ομογενείς μη κατόχους ΕΔΤΟ

- **Αιτήσεις** πολιτογράφησης από **24/3/2010**, άρθρο 23 του Ν.3838/2010 για ομογενείς κατόχους ΕΔΤΟ

- **Αιτήσεις** πολιτογράφησης από **24/3/2010**, άρθρο 23§4 του Ν.3838/2010 για ομογενείς κατόχους ΕΔΤΟ που η αίτησή τους εκκρεμούσε στο ΥΠ.ΕΣ

- Άρθρο 10 Ν.3284/2004, ομογενείς κάτοικοι εξωτερικού

- Άρθρο 13§2 Ν.4018/2011, κατιόντες σε ευθεία γραμμή όσων απέκτησαν την Ελληνική Ιθαγένεια δυνάμει της παραγράφου 1 του άρθρου 13 του Ν.4018/2011

2. Αλλογενών Αλλοδαπών

- Δηλώσεις πολιτογράφησης **μέχρι και τις 15-11-2000**, άρθρα 6 & 7 του Ν.Δ/τος 3370/1955 όπως αντικαταστάθηκαν με τις όμοιες του άρθρου 3 του Ν.1438/1984

- Αιτήσεις πολιτογράφησης **έως και 10-11-2004** εφόσον συνοδεύονται από δηλώσεις που έχουν υποβληθεί **μετά τις 15-11-2000**, άρθρα 58 έως 64 του Ν.2910/2001

- Αιτήσεις πολιτογράφησης από **11-11-2004** έως και **23-3-2010**, άρθρα 5-11 του Ν.3284/2004, όπως ίσχυαν *πριν* την τροποποίησή τους με τις διατάξεις του Ν.3838/2010

- Αιτήσεις πολιτογράφησης από **24/3/2010**, άρθρα 5-12 του Ν.3284/2004 όπως ισχύουν *μετά* την τροποποίησή τους με τις διατάξεις του Ν.3838/2010

- Αιτήσεις πολιτογράφησης από **24/3/2010**, άρθρο 25 του Ν.3838/2010

3. Τέκνα πολιτογραφηθέντων

- Άρθρο 11 Ν.3284/2004 ανήλικα τέκνα πολιτογραφημένων

4. Τιμητική πολιτογράφηση

- Άρθρο 13 Ν.3284/2004. Με Προεδρικό Διάταγμα ύστερα από σύμφωνη γνώμη του Υπουργείου Εσωτερικών.

Δ) ΑΠΩΛΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΘΑΓΕΝΕΙΑΣ (Νόμος, 2004):

1. Λόγω κτήσης αλλοδαπής Ιθαγένειας

- Άρθρο 16§1 & 2 του Ν.3284/2004, αποβολή Ελληνικής Ιθαγένειας κατόπιν άδειας ή αίτησης

2. Λόγω Έκπτωσης

- Άρθρο 17§1α & β του Ν.3284/2004

- Άρθρο 17§1γ του Ν.3284/2004 (όπως προστέθηκε με το άρθρο 41 παρ.4 του Ν.3731/2008), από αλλοδαπούς που είχαν αποκτήσει την Ε.Ι λόγω της ιδιότητας του ως δοκίμου ή μοναχού του Αγίου Όρους, εφόσον εγκατέλειψε αποδεδειγμένα τη μονή της εγκαταβίωσής του.

3. Λόγω δήλωσης αποποίησης

- Άρθρο 18 του Ν.3284/2004

4. Από τέκνα αλλοδαπών που απέκτησαν την ε.ι. με δήλωση ή πολιτογράφηση των γονέων τους

- Άρθρο 3 του Ν.4332/2015, αποβολή της Ε.Ι. για όλες τις περιπτώσεις ατόμων που την απέκτησαν από τους γονείς τους ενόσω ήταν ανήλικοι χωρίς την εκδήλωση σχετικής δήλωσης βούλησης περί αυτού.

5. Λόγω υιοθεσίας από αλλοδαπό

- Άρθρο 20 του Ν.3284/2004

6. Απώλεια με δήλωση λόγω γάμου με Έλληνα

- Άρθρο 21 του Ν.3284/2004, αποβολή της Ε.Ι. από αλλοδαπή που απέκτησε την Ε.Ι. λόγω γάμου της με Έλληνα και διατηρεί την αλλοδαπή ιθαγένεια

Ε) ΑΡΣΗ ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗΣ (Νόμος, 2004)

- Άρθρο 26 του Ν.3284/2004, που οδηγεί σε άρση αμφισβήτησης αναφορικά με την κτήση ή μη της Ελληνικής Ιθαγένειας

Ένας από τους συνηθέστερους τρόπους με τους οποίους ένας ξένος πολίτης μπορεί να αποκτήσει την ελληνική ιθαγένεια είναι η πολιτογράφηση. Η πολιτογράφηση είναι η διοικητική πράξη με την οποία ένα κράτος κάνει αλλοδαπό έναν Έλληνα πολίτη και τον εξομοιώνει με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του με άλλους πολίτες του ελληνικού κράτους.

Προκειμένου ένας αλλοδαπός να αποκτήσει την ελληνική ιθαγένεια με πολιτογράφηση, πρέπει να υποβάλει αίτηση στην αρμόδια αρχή. Σύμφωνα με το άρθρο 11 του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, η απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας από παιδιά πολιτογραφημένου πολίτη πραγματοποιείται χωρίς άλλη διατύπωση εάν είναι κάτω των 18 ετών και είναι άγαμος κατά τη διάρκεια της πολιτογράφησης.

Κάθε μη Έλληνας πολίτης που επιθυμεί να αποκτήσει την ελληνική ιθαγένεια με πολιτογράφηση πρέπει να υποβάλει δήλωση πολιτογράφησης στον δήμο της μόνιμης κατοικίας του. Το έγγραφο της δήλωσης αυτής υπογράφεται παρουσία του Δημάρχου ή άλλου εξουσιοδοτημένου αξιωματικού και δύο Έλληνες πολίτες ως μάρτυρες. Η δήλωση αυτή εγγράφεται σε ειδικό πρωτόκολλο και ο ενδιαφερόμενος λαμβάνει αντίγραφο της δήλωσής του μαζί με το έντυπο αίτησης για πολιτογράφηση.

Προϋποθέσεις:

Προκειμένου να αποκτήσει την ελληνική υπηκοότητα με πολιτογράφηση, ο αλλοδαπός πρέπει να πληροί ορισμένες τυπικές προϋποθέσεις, οι οποίες είναι:

1. Να είναι ενήλικας κατά την υποβολή της δήλωσης πολιτογράφησης (ηλικίας τουλάχιστον 18 ετών την ημέρα υποβολής της αίτησης),
2. Δεν έχει ποινικό κώλυμα, δηλαδή ότι δεν έχει καταδικαστεί αμετάκλητα για έγκλημα που διαπράττεται από αυτόν (όχι εξ αμελείας) κατά την τελευταία δεκαετία πριν από την υποβολή της αίτησης για πολιτογράφηση,
3. Να μην έχει εκδιωχθεί από την Ελλάδα. Είναι επίσης αδύνατο να αποκτηθεί η ελληνική ιθαγένεια με πολιτογράφηση για αλλοδαπό ο οποίος δεν κατέχει τίτλο νόμιμης διαμονής στην Ελλάδα ή το καθεστώς της κατοικίας του είναι αβέβαιο,
4. Να αποδείξει τον απαιτούμενο νόμιμο χρόνο διαμονής στην Ελλάδα, ο οποίος σύμφωνα με το άρθρο 5 του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας είναι: 1) τουλάχιστον επτά (7) συνεχή έτη ή 2) τουλάχιστον δώδεκα (12) συνεχή έτη νόμιμης διαμονής εάν έχει συμπληρωθεί στις 24/03/2010 ή 3) τουλάχιστον τρία (3) χρόνια διαμονής στην Ελλάδα εάν ο ενδιαφερόμενος: α) είναι υπήκοος κράτους μέλους της ΕΕ, 2) είναι παντρεμένος με Έλληνα πολίτη και έχει κοινό παιδί μαζί του, 3) έχει γονική μέριμνα για παιδί με ελληνική ιθαγένεια, ή 4) είναι ήδη αναγνωρισμένος πρόσφυγας ή άπατρις.
5. Να κατέχει μία από τις ακόλουθες άδειες διαμονής: (1) άδεια παραμονής μακράς διάρκειας ή άδεια παραμονής δεύτερης γενιάς · (2) πιστοποιητικό ή άλλο τίτλο διαμονής που χορηγείται σε υπηκόους των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης · (3) άδεια διαμονής που χορηγείται σε μέλη της οικογένειας ενός Έλληνα πολίτη ή ενός πολίτη κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή σε γονείς ανήλικου · (4) πιστοποιητικό αναγνωρισμένου καθεστώτος πρόσφυγα ή επικουρικής προστασίας ή μέλος της οικογένειας κάτοχου τέτοιας κάρτας · 5) ταξιδιωτικά έγγραφα ή ειδική κάρτα που εκδίδεται σύμφωνα με τις διατάξεις της σύμβασης της Νέας Υόρκης σχετικά με το καθεστώς των απάτριδων.

Σύμφωνα με το άρθρο 5Α, παράγραφοι 1 και 2 του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, οι βασικές προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούν οι αιτούντες είναι: α) η γνώση της ελληνικής γλώσσας για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που απορρέουν από το καθεστώς του Έλληνα πολίτη, (β) να είναι σε θέση να συμμετέχει ενεργά και αποτελεσματικά στην πολιτική ζωή της χώρας και (γ) να έχει ομαλή ένταξη στην οικονομική και κοινωνική ζωή της χώρας. Προκειμένου να ολοκληρωθεί η διαδικασία πολιτογράφησης και να εκτιμηθεί η προσωπικότητα του αιτούντος στο σύνολό του, υπάρχει νομική υποχρέωση (άρθρο 7 παράγραφος 3 στοιχείο β) του κώδικα διοικητικής διαδικασίας) να ζητήσει συνέντευξη από τον αιτούντα.

Δικαιολογητικά έγγραφα:

Όσον αφορά τα δικαιολογητικά έγγραφα που πρέπει να υποβληθούν για την αίτηση πολιτογράφησης, πρέπει να πιστοποιούνται, σύμφωνα με το άρθρο 6 παράγραφος 3 του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, είτε φέρουν τη σφραγίδα apostille (Σφραγίδα της Χάγης), οι χώρες από τις οποίες έχουν εκδοθεί έχουν τηρήσει τη σχετική σύμβαση ή έχουν επικυρωθεί από τις ελληνικές προξενικές αρχές στο εξωτερικό ή το Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας ως προς την αυθεντικότητα της υπογραφής του αλλοδαπού πολίτη.

Τα έγγραφα που πρέπει να παράσχει κάθε ενδιαφερόμενο πρόσωπο που επιθυμεί να υποβάλει αίτηση πολιτογράφησης είναι τα εξής (Καρύδης, 2010):

- i. Ένα ακριβές και επικυρωμένο αντίγραφο της δήλωσης πολιτογράφησης,
- ii. Αντίγραφο του αριθμού κοινωνικής ασφάλισης (ΑΜΚΑ),
- iii. Ένα έγκυρο και επικυρωμένο αντίγραφο διαβατηρίου ή άλλου ταξιδιωτικού εγγράφου που αποδεικνύει ταυτότητα,
- iv. Αντίγραφο της ισχύουσας άδειας διαμονής,
- v. Βεβαίωση γέννησης του αιτούντος ή του πιστοποιητικού γέννησης των ελληνικών αρχών ή άλλο ισοδύναμο πιστοποιητικό που προβλέπεται από τη νομοθεσία της πρώτης χώρας ιθαγένειας,
- vi. Αντίγραφο δήλωσης εσόδων ή φορολογικής δήλωσης για το τελευταίο οικονομικό έτος.

Διαδικασία:

Τα παραπάνω έγγραφα πρέπει να υποβάλλονται από τον πολίτη εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης που υποβάλλει την αίτηση μαζί με το τέλος που παρέχεται σε κάθε περίπτωση. Το ύψος του τέλους που πρέπει να καταβληθεί στις ελληνικές αρχές αντιστοιχεί σε 550 ευρώ όταν πρόκειται για υπηκόους τρίτων χωρών σε 100 ευρώ στην περίπτωση ομογενών ή υπηκόων κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή για αναγνωρισμένους πολιτικούς πρόσφυγες και απάτριδες. Εάν η αίτηση απορριφθεί και ο μη πολίτης επιθυμεί να υποβάλει εκ νέου αίτηση, τότε το ποσό είναι 200 ευρώ.

Εφόσον πληρούνται όλες οι βασικές προϋποθέσεις για την πολιτογράφηση ενός υπηκόου τρίτης χώρας, το αρμόδιο τμήμα ιθαγένειας του Υπουργείου Εσωτερικών διαβιβάζει τον φάκελο στην επιτροπή πολιτογράφησης, η οποία θα διαδραματίσει τον σημαντικότερο ρόλο μετά τη γνωμοδότησή της για την ύπαρξη των ουσιαστικών προϋποθέσεων για το πρόσωπο του αιτούντος εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης· την τελική απόδοση της ελληνικής ιθαγένειας.

Η πρόσκληση πρέπει να γίνει τουλάχιστον ένα (1) μήνα πριν από την ημερομηνία της συνέντευξης και περιλαμβάνει: α) την ένδειξη συγκεκριμένου τόπου και ώρας της συνάντησης με την Επιτροπή, β) την προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων που αποδεικνύουν τη γνώση της ελληνικής γλώσσας και την κάλυψη άλλων βασικών προϋποθέσεων για πολιτογράφηση, γ) πληροφορίες σχετικά με τους τομείς που καλύπτει η συνέντευξη και πιστοποιούν την ομαλή ένταξη και τη δυνατότητα ενεργού και αποτελεσματικής συμμετοχής στην πολιτική ζωή της χώρας και δ) τη διεξαγωγή ειδικής δοκιμής σε ένα ή περισσότερα από τα παραπάνω θεματικά πεδία. Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης του ενδιαφερομένου, διαπιστώνεται κατά πόσον πληρούνται οι βασικές προϋποθέσεις πολιτογράφησης, δηλαδή η κατανόηση της ελληνικής γλώσσας τόσο προφορικά όσο και γραπτώς, εξοικείωση με την ελληνική ιστορία, επαγγελματική και γενική οικονομική δραστηριότητα (σταθερή και πολυετή εργασία και μακροχρόνια εργασία επιχειρηματική δραστηριότητα), οποιεσδήποτε δημόσιες ή δημόσιες υπηρεσίες, οποιεσδήποτε σχετικές σχέσεις με έναν Έλληνα πολίτη κλπ. (Καρύδης, 2010).

Αφού ολοκληρωθεί η διαδικασία συνέντευξης, το Τμήμα Ιθαγένειας του Υπουργείου Εσωτερικών αποστέλλει στο Υπουργείο Εσωτερικών: 1) την πρόταση της Επιτροπής, 2) το απόσπασμα από τα πρακτικά της συνέντευξης και τον πλήρη φάκελο της υπόθεσης, που είναι που αποστέλλεται στον αλλοδαπό πολίτη, ο οποίος δικαιούται εντός δεκαπέντε (15) ημερών να υποβάλει τυχόν αντιρρήσεις κατά της σύστασης προς το Συμβούλιο Ιθαγένειας.

Η περίοδος λήψης απόφασης για την αίτηση πολιτογράφησης είναι περίπου τρία (3) χρόνια και η απόφαση εκδίδεται από το Υπουργείο Εσωτερικών και δημοσιεύεται επίσης στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Όλες οι αποφάσεις πρέπει να είναι επαρκώς τεκμηριωμένες, είτε θετικές είτε αρνητικές. Μετά το τέλος του όρκου, ακολουθεί η εγγραφή του ενδιαφερομένου στους δήμους και στο Μητρώο Αρρένων για τους άνδρες (Καρύδης, 2010).

Όροι για την ιθαγένεια:

Σύμφωνα με τον Κώδικα Ιθαγένειας, 1 υπήκοος μπορεί να χορηγηθεί σε αλλοδαπό ο οποίος:

Έφθασε την ηλικία κατά την υποβολή της δήλωσης πολιτογράφησης.

Δεν έχει καταδικαστεί αμετάκλητα για ορισμένα εγκλήματα που διαπράχθηκαν εκ προθέσεως τα τελευταία 10 χρόνια, με ποινή τουλάχιστον ενός έτους ή τουλάχιστον 6 μηνών, ανεξάρτητα από τον χρόνο έκδοσης της απόφασης καταδίκης. Η καταδίκη για παράνομη είσοδο στη χώρα δεν εμποδίζει τη διαδικασία πολιτογράφησης.

Δεν έχει εκκρεμή διαδικασία εκδίκασης ή άλλα θέματα σχετικά με το καθεστώς διαμονής του.

Έχει διαμείνει νομίμως στην Ελλάδα επί 7 συνεχής έτη πριν από την υποβολή της αίτησης. Μια

περίοδος 3 ετών νόμιμης διαμονής είναι επαρκής σε περίπτωση αναγνωρισμένων προσφύγων. Αυτό δεν ισχύει για τους δικαιούχους επικουρικής προστασίας, οι οποίοι θα πρέπει να αποδεικνύουν νόμιμη διαμονή 7 ετών σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις.

Οι υποψήφιοι πρέπει επίσης να έχουν: (1) επαρκή γνώση της ελληνικής γλώσσας, (2) να ενσωματωθούν κανονικά στην οικονομική και κοινωνική ζωή της χώρας και (3) να είναι σε θέση να συμμετέχει ενεργά στην πολιτική ζωή. Ένα βιβλίο με πληροφορίες για την ελληνική ιστορία, τον πολιτισμό, τη γεωγραφία κλπ. εκδίδεται από το Υπουργείο Εσωτερικών και είναι αφιερωμένο στους αλλοδαπούς που επιθυμούν να υποβάλουν αίτηση για πολιτογράφηση. Απλοποιημένες οδηγίες για την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας αναρτήθηκαν επίσης από το Υπουργείο Εσωτερικών (Καρύδης, 2010).

Ενώ ο πρόσφυγας μπορεί να υποβάλει αίτηση για την απόκτηση της ιθαγένειας 3 έτη μετά την αναγνώριση, η απόκτηση του απαιτεί στην πράξη πρακτική διεκδίκησης. Έχουν παρατηρηθεί μεγάλες ανισότητες μεταξύ των επιτροπών πολιτογράφησης ως προς το βάθος και το επίπεδο δυσκολίας των εξετάσεων (Καρύδης, 2010).

Το 2018, έγιναν αρκετές αλλαγές στον Κώδικα Ιθαγένειας, σύμφωνα με τους οποίους η διαδικασία εξέτασης δεν θα είναι πλέον προφορική. Οι υποψήφιοι θα πρέπει να απαντήσουν σωστά 20 από τις 30 γραπτές ερωτήσεις από ένα σύνολο 300 ερωτήσεων. Αυτή η ομάδα ερωτήσεων δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί (Νόμος, 2018).

Διαδικασία πολιτογράφησης

Για την υποβολή της αίτησης για πρόσφυγες απαιτείται τέλος 100 ευρώ. Στην περίπτωση των δικαιούχων επικουρικής προστασίας, το τέλος ανέρχεται σε 550 ευρώ. Για επανεξέταση της υπόθεσης απαιτείται χρέωση 200 ευρώ (Νόμος, 2018).

Η διαδικασία πολιτογράφησης απαιτεί την υποβολή δήλωσης ενώπιον της Δημοτικής Αρχής του τόπου μόνιμης διαμονής και αίτησης πολιτογράφησης στις αρχές του Νομού. Η δήλωση πολιτογράφησης υποβάλλεται στον Δήμαρχο της πόλης μόνιμης κατοικίας, την παρουσία δύο Ελλήνων πολιτών που ενεργούν ως μάρτυρες. Αφού έχει συγκεντρώσει όλα τα απαιτούμενα έγγραφα, ο αιτών πρέπει να υποβάλει αίτηση ενώπιον της αρμόδιας Αποκεντρωμένης Διοίκησης (Νόμος, 2018).

Όταν δεν πληρούνται οι απαιτούμενες τυπικές προϋποθέσεις του άρθρου 5 του Κώδικα

Μετανάστευσης, όπως η ηλικία ή η ελάχιστη προηγούμενη διαμονή, εκδίδεται αρνητική απόφαση από την αρμόδια υπηρεσία. Η προσφυγή μπορεί να ασκηθεί ενώπιον του Υπουργού Εσωτερικών εντός 30 ημερών από την κοινοποίηση της απόφασης απόρριψης (Νόμος, 2018).

Σε περίπτωση που πληρούνται οι απαιτούμενες προϋποθέσεις, το φάκελο θα διαβιβαστεί στην Επιτροπή Πολιτογράφησης. Ο υποψήφιος καλείται να συνομιλήσει ή να υποβληθεί σε γραπτή δοκιμασία στο πλαίσιο της νέας διαδικασίας (που δεν έχει ακόμη οριστικοποιηθεί), προκειμένου η επιτροπή να εξετάσει αν οι ουσιαστικές προϋποθέσεις του άρθρου 5Α του κώδικα μετανάστευσης, δηλαδή οι γενικές γνώσεις της ελληνικής ιστορίας, τη γεωγραφία και τον πολιτισμό. Σε περίπτωση θετικής σύστασης από την Επιτροπή Πολιτογράφησης, ο Υπουργός Εσωτερικών θα εκδώσει απόφαση με την οποία χορηγεί στον αιτούντα ελληνική ιθαγένεια, η οποία θα δημοσιευθεί επίσης στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως(Νόμος, 2018).

Η ελληνική ιθαγένεια αποκτάται μετά τον όρκο του προσώπου, εντός ενός έτους από τη δημοσίευση της απόφασης. Αν ο όρκος δεν δοθεί κατά την περίοδο αυτή, η απόφαση ανακαλείται (Νόμος, 2018).

Σε περίπτωση αρνητικής πρότασης της Επιτροπής Πολιτογράφησης, η προσφυγή μπορεί να υποβληθεί εντός 15 ημερών. Θα εκδοθεί απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, σε περίπτωση αποδοχής της προσφυγής. Σε περίπτωση απόρριψης της προσφυγής, μπορεί να κατατεθεί προσφυγή ακυρώσεως (αίτηση ακυρώσεως) ενώπιον του Διοικητικού Εφετείου εντός 60 ημερών από την κοινοποίηση της εν λόγω απόφασης (Νόμος, 2018).

Η διαδικασία παραμένει εξαιρετικά αργή. Όπως επισημάνθηκε πρόσφατα από τον Επίτροπο του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα: «Η διαδικασία πολιτογράφησης είναι, κατά τα φαινόμενα, πολύ μακρά και διαρκεί κατά μέσο όρο 1, 494 ημέρες λόγω σημαντικής καθυστέρησης που εκκρεμεί από το 2010.» (Νόμος, 2018)

Το 2018 χορηγήθηκε η ελληνική ιθαγένεια με πολιτογράφηση σε συνολικά 2.528 αλλοδαπούς, σε σύγκριση με 3.483 το 2017. Το ποσοστό αποδοχής το 2018 ήταν 66,5%, έναντι 79,5% το 2017. Ο αριθμός αυτός δεν περιορίζεται στους δικαιούχους διεθνούς προστασίας: η πλειοψηφία (1.640), από την Ουκρανία (116), τη Ρωσία (92), τη Μολδαβία (78) και τη Ρουμανία (74), ενώ μόνο 528 προέρχονται από άλλες χώρες. Λαμβάνοντας υπόψη τις κυριότερες εθνικότητες των δικαιούχων διεθνούς προστασίας στην Ελλάδα, φαίνεται ότι ο αριθμός των δικαιούχων διεθνούς προστασίας που αποκτούν την υπηκοότητα το 2018 είναι αρκετά χαμηλός (Νόμος, 2018).

Εκτός από την πολιτογράφηση αλλοδαπών (αλλογενείς), η Ελλάδα χορήγησε επίσης την υπηκοότητα σε 2.875 μη ομογενείς, 21.294 παιδιά δεύτερης γενιάς, δηλαδή ξένα παιδιά που γεννήθηκαν στην Ελλάδα ή ολοκλήρωσαν επιτυχώς το σχολείο στην Ελλάδα και 483 ανήλικα τέκνα οι γονείς αποκτούν πρόσφατα ελληνική υπηκοότητα(Νόμος, 2018).

Άρθρο 46 (Νόμος, 2000)

Ρύθμιση θεμάτων παλιννοστούντων ομογενών

1. Το πρώτο εδάφιο της παρ. 3 του άρθρου 3 του ν. 2790/2000 (Α΄ 24) αντικαθίσταται ως εξής:

«3. Οι προϋποθέσεις και τα κριτήρια των πάσης φύσεως ενισχύσεων, το ύψος των δανείων, των επιδοτήσεων, των δωρεάν επιχορηγήσεων και των λοιπών απαλλαγών για την ενοικίαση, κατασκευή ή αγορά κατοικίας καθορίζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Οικονομίας και Ανάπτυξης και Οικονομικών, η οποία μπορεί να έχει αναδρομική ισχύ, κλιμακώνονται δε ανάλογα με τη Ζώνη του άρθρου 4 που βρίσκεται η κατοικία.».

2. Οι ενισχύσεις στο πλαίσιο του προγράμματος στεγαστικής αποκατάστασης του άρθρου 3 του ν. 2790/2000 που έχουν χορηγηθεί σε παλιννοστούντες ομογενείς, των οποίων η ιθαγένεια έχει ανακληθεί, δεν αναζητούνται, εφόσον εντός εξαμήνου από τη δημοσίευση του παρόντος υποβάλλουν εκ νέου αίτηση για την απόκτηση ελληνικής ιθαγένειας, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 1 του ν. 2790/2000 και υπό την προϋπόθεση ότι η εν λόγω αίτησή τους θα γίνει δεκτή και θα αποκτήσουν εκ νέου την ελληνική ιθαγένεια. Κατά την εξέταση της ως άνω αίτησής τους, δεν λαμβάνει χώρα η διαδικασία της συνέντευξης των παραγράφων 3 και 4 του άρθρου 1 του ν. 2790/2000. Τυχόν εκκρεμείς διαδικασίες απέλασης των ως άνω παλιννοστούντων ομογενών λόγω της ανάκλησης της ιθαγένειάς τους αναστέλλονται μέχρι την έκδοση απόφασης επί της ανωτέρω αίτησής τους.

Αρμοδιότητες Υπουργείου Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης για θέματα παλιννοστούντων (Νόμος, 2018):

Άρθρο 2

1. Το Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης είναι αρμόδιο για την υλοποίηση, την εποπτεία και τον έλεγχο της εφαρμογής της κυβερνητικής πολιτικής σχετικά με την υποδοχή, φιλοξενία, αρωγή, ομαλή προσαρμογή και κοινωνική ένταξη των παλιννοστούντων ομογενών. Στα πλαίσια των ανωτέρω αρμοδιοτήτων του το Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, ιδίως:

α) Οργανώνει και σχεδιάζει την υποδοχή των νεοαφικνούμενων παλιννοστούντων με στόχο την αντιμετώπιση των άμεσων υλικών και κοινωνικών αναγκών τους, με τη δημιουργία κέντρων φιλοξενίας και οικισμών υποδοχής.

β) Λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα για τη δημιουργία μόνιμης στέγασης και εγκατάστασης των παλιννοστούντων σε συνδυασμό με τη δημιουργία συνθηκών επαγγελματικής τους αποκατάστασης.

γ) Μεριμνά, σε συνεργασία με το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, για την εκμάθηση από παλιννοστούντες της ελληνικής γλώσσας και για την προετοιμασία και ένταξη των παιδιών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

δ) Μεριμνά, σε συνεργασία με το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, για την επαγγελματική επανεκπαίδευση και επαγγελματική αποκατάσταση των παλιννοστούντων ομογενών.

ε) Λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα για την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης και των διαφόρων φορέων, σε θέματα που αφορούν τους παλιννοστούντες και δημιουργούν τις κατάλληλες συνθήκες υποδοχής και ομαλής ένταξης τους στην ελληνική κοινωνία.

2. Με αποφάσεις του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού καθορίζεται ο τρόπος και η διαδικασία οργάνωσης και ίδρυσης κέντρων φιλοξενίας και οικισμών υποδοχής, καθώς και κάθε άλλη λεπτομέρεια απαραίτητη για την άσκηση των αρμοδιοτήτων της παραγράφου 1.

3. Με αποφάσεις του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού, η άσκηση αρμοδιοτήτων της παραγράφου 1 μπορεί να μεταβιβάζεται στο Γενικό Γραμματέα της οικείας Περιφέρειας ή στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης α' και β' βαθμίδας.

Άρθρο 6 (Νόμος, 2018):

Πολεοδομικό Σχέδιο

1. Στο πλαίσιο της στεγαστικής αποκατάστασης των ομογενών, για την έγκριση νέων ρυμοτομικών σχεδίων και την επέκταση υπαρχόντων ρυμοτομικών σχεδίων, καθώς και το ν καθορισμό των

χρήσεων γης, των όρων και των περιορισμών δόμησης, εφαρμόζονται οι διατάξεις του ν. 2508/1997, όπως ισχύουν.

2. Για την εκτέλεση επειγόντων στεγαστικών προγραμμάτων αποκατάστασης των ομογενών μπορεί, με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, να εγκριθεί τοπικό ρυμοτομικό σχέδιο, στις διατεθειμένες εκτάσεις, κατά την παράγραφο 1 του άρθρου 5 του παρόντος νόμου, καθώς και να ορίζονται οι χρήσεις γης και οι όροι και οι περιορισμοί δόμησης του κατά τις γενικές διατάξεις του νομοθετικού διατάγματος «Περί Σχεδίων Πόλεων κ.λπ.» της 17.7/18.8.1923.

3. Κατ' εξαίρεση της παρ. 1 του άρθρου 9 του ν. 1512/1985 (ΦΕΚ 4 Α'), όπως ισχύει, είναι δυνατή η σύνδεση με τα δίκτυα κοινής ωφέλειας της κύριας και μοναδικής κατοικίας ομογενών που έχει ανεγερθεί μέχρι τη δημοσίευση του παρόντος και βρίσκεται μέσα σε εγκεκριμένο ρυμοτομικό σχέδιο.

Η σύνδεση του παραπάνω κτίσματος γίνεται αφού προηγουμένως υποβληθούν στην αρμόδια πολεοδομική υπηρεσία οι δηλώσεις και τα αναφερόμενα δικαιολογητικά των παραγράφων 4 και 5 του άρθρου 15 του ν. 1337/1983. Για τη σύνδεση προσκομίζονται στον αρμόδιο φορέα κοινής ωφελείας τα δικαιολογητικά που προβλέπονται από την 38106/12.5.1989 (ΦΕΚ 360 Β') απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων. Οι ομογενείς απαλλάσσονται από την καταβολή της ειδικής εισφοράς που προσδιορίζεται από το 3.9.1983 προεδρικό διάταγμα (ΦΕΚ 393 Δ') «Προσδιορισμός της Ειδικής Εισφοράς Αυθαιρέτων και σχετικές διαδικασίες». Τα ανωτέρω δεν εφαρμόζονται για τα κτίσματα που υπάγονται στις διατάξεις των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 15 του ν. 1337/1983.

Άρθρο 8 (Νόμος, 2018)

Αγροτική αποκατάσταση

1. Οι διατάξεις του άρθρου 10 του ν. 994/1979, όπως τροποποιήθηκαν και συμπληρώθηκαν με τις διατάξεις του άρθρου 14 του ν. 1021 /1980, σε συνδυασμό με την υπ' αριθμ. 37/18/30.7.1980 απόφαση των Υπουργών Συντονισμού, Εξωτερικών, Γεωργίας και Κοινωνικών Υπηρεσιών επεκτείνονται και στους ομογενείς από τις χώρες της τέως Σοβιετικής Ένωσης, προκειμένου να καταστεί δυνατή η γεωργική και κτηνοτροφική αποκατάσταση τους.

2. Με τη δημιουργία αγροτικής εκμετάλλευσης οι ομογενείς, εφόσον στο πρόσωπο τους συντρέχουν και οι λοιπές προϋποθέσεις, μπορεί να τύχουν των ωφελημάτων που απορρέουν από την εφαρμογή της εθνικής και κοινοτικής νομοθεσίας.

3. Για την πληρέστερη αγροτική αποκατάσταση των ομογενών ενθαρρύνεται η συμμετοχή τους στους υφιστάμενους αγροτικούς συνεταιρισμούς και ομάδες παραγωγών.

Άρθρο 9 (Νόμος, 2018):

Απασχόληση στο δημόσιο τομέα

1. Οι διατάξεις της παραγράφου 6 του άρθρου 14 του ν. 2190/1994 εφαρμόζονται και για την πρόσληψη σε θέσεις φορέων του δημόσιου τομέα του συνόλου των ομογενών που έχουν αποκτήσει την ελληνική ιθαγένεια, σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος, εφόσον οι θέσεις αυτές προκηρύσσονται σε μία από τις δύο πρώτες Ζώνες του άρθρου 4 του νόμου αυτού.

2. Επιτρέπεται κατ' εξαίρεση, πέραν του εκάστοτε προκηρυσσόμενου αριθμού θέσεων για εθελοντές – εθελόντριες πενταετούς υπηρεσίας (Ε.Π.Υ.), η προκήρυξη θέσεων ποσοστού καθοριζόμενου σε τρία έως πέντε τις εκατό (3%-5%), ενιαίως για ομογενείς, που προέρχονται από χώρες της τέως Σοβιετικής Ένωσης. Τα άρθρα 7 και 22 του ν. 1513/1985 (ΦΕΚ12 Α') εφαρμόζονται αναλογικά και για τους παραπάνω ομογενείς υποψηφίους Ε.Π.Υ.. Με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Άμυνας καθορίζεται το ποσοστό κάλυψης των ανωτέρω θέσεων από τους ομογενείς. Σε περίπτωση ενδεχόμενων κενών θέσεων για συμπλήρωση του υπόψη καθοριζόμενου ποσοστού, αυτές πληρούνται από τους υποψήφιους επιλαχόντες – επιλαχούσες Ε.Π.Υ. των γενικών προκηρυσσόμενων θέσεων.

3. Σε περίπτωση δημιουργίας τμημάτων διδασκαλίας, στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση της ημεδαπής, της γλώσσας και του πολιτισμού της χώρας προέλευσης πέραν του αναλυτικού προγράμματος μέχρι και τέσσερις ώρες την εβδομάδα, προσλαμβάνονται κατά προτεραιότητα, ως ωρομίσθιοι ομογενείς εκπαιδευτικοί από την αντίστοιχη χώρα προέλευσης. Με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων καθορίζονται οι αναγκαίες λεπτομέρειες εφαρμογής.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Διαχείριση της πολιτισμικής πολυμορφίας σε διαφορετικές χώρες έχουν διαφορετικούς τρόπους για να διαχειριστούν τον ποικιλόμορφο πληθυσμό τους. Κάθε χώρα έχει το δικό της επίπεδο προσδοκιών και τρόπους επηρεασμού των ανθρώπων για να τους κρατήσει ευτυχείς. Αυτή η ίδια η δράση επηρεάζει περαιτέρω τη διαδικασία ηγεσίας.

Ο καθένας από εμάς έχει διαφορετικό όραμα, ενώ όλα αυτά οφείλονται στη διαφορετική κουλτούρα και στο όραμα που έχουμε αναδειξει. Για παράδειγμα, σε χώρες υψηλού βιοτικού επιπέδου οι εργαζόμενοι επιδιώκουν με έμμεσα μηνύματα την ομαδική αξιολόγηση που διατηρείται στην πρώτη θέση. Ενώ σε χαμηλό επίπεδο οι εργαζόμενοι αναζητούν άμεση επικοινωνία και ανατροφοδότηση για να βελτιώσουν την απόδοσή τους.

Έτσι, αυτές οι διαφορές συμβάλλουν σε διαφορετικά επίπεδα απόδοσης και ικανοποίησης. Αν και υπάρχουν διαφορές στη διαχείριση του ποικίλου πληθυσμού, είναι πολύ συνηθισμένο το γεγονός ότι οι εργαζόμενοι θέλουν οι ηγέτες τους να κρίνουν το έργο τους χωρίς προκατάληψη. Οι εργαζόμενοι θέλουν να αξιολογούνται με βάση την απόδοσή τους και όχι από κάθε είδος μύθου. Για παράδειγμα, εάν ένα άτομο μεταναστεύει σε άλλη χώρα για υψηλότερες σπουδές ή για δουλειά, είναι προφανές ότι ο μετανάστης μπορεί να βρει διαφορές στον πολιτισμό. Οι δημόσιες υπηρεσίες σε μια χώρα οφείλουν να μην προκαλούν περαιτέρω διχασμούς ως προς την ετερότητα και να αντιμετωπίζουν τα άτομα αυτά ισότιμα με τους πολίτες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΕΣ

Baldwin E, (2004) “ Immigration, Immigrants And Socialization In Southern Europe: Patterns, Problems And Contradictions”, Στο: Chr. Inglessi, A. Lyberaki, A. Vermeulen, G. H. Van Wijngaarden (eds), *Immigration And Integration In Northern Europe Versus Southern Europe*, Athens: The Netherlands Institute In Athens, Σ. 11-24.

Beck, U, (2012), *risk Society. Towards A New Modernity*, California : Sage Publ.

Bergalli R And C. Sumner (eds) (2009), *Social Control And Political Order. European Perspectives At The End Of The Century*, London-Thousand Oaks-New Delhi: Sage, 1997. J. Young, *the Exclusive Society: Social Exclusion, Crime And Difference In Late Modernity*, London-Thousand Oaks-New Delhi: Sage.

Bigo, B. (2012). “Security And Immigration: Towards A Governmentality Of Unease”, *alternatives/ Culture And Conflict*, Vol. 27.

Carson D And P. Wiles (eds), (2006) *Sociology Of Crime And Delinquency In Britain. vol. 1: The British Tradition*, Martin Robertson, 1971, Σ. 34 Επ. Ι.Ι. Φαρσεδάκης, *στοιχεία εγκληματολογίας*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, Σ. 93 Επ.

Cohen, S,(2004), *folk Devils And Moral Panics: The Creation Of The Mods And Rockers*, Oxford: Basil Blackwell, 1980. E. Goode And N. Ben-Yehuda, *moral Panics: The Social Construction Of Deviance*, Chichester: Wiley-Blackwell, 1994.

Garland, D, (2001), *the Culture Of Control, Crime And Social Order In Contemporary Society*, Oxford University Press.

Garland, G, (2009), *ό.Π., Υποσημ. 15*. Ε. Λαμπροπούλου, *κοινωνιολογία Του Ποινικού Δικαίου Και Των Θεσμών Της Ποινικής Δικαιοσύνης*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Green, G, (2004) *οι Δρόμοι Της Μετανάστευσης. Σύγχρονες Θεωρητικές Προσεγγίσεις*, Μτφ. Δ. Παρσάνογλου, Αθήνα: Σαββάλας, Σ. 79 Επ.

Marshall I, (2007), (ed.), *minorities, Migrants And Crime. Diversity And Similarity Across Europe And The United States*, London-Thousand Oaks-New Delhi: Sage, Σ. 238.

Palidda S, (2005), (collaboration F. Rahola), “The Change And Practices Of Migrations Government”, In: *wp2, European Liberty And Security: Security Issues, Social Cohesion And Institutional Development Of The European Union*, European Commission, March, Σ. 1.

Swaaningen V, (2005), *Critical Criminology. Visions From Europe*, London-Thousand Oaks-New Delhi: Sage, 1997. J. Pratt, D. Brown, S. Hall Sworth And W. Morrison (eds), *The New Punitiveness*, Cullompton: Willan Publishing.

Young, K, (2008) “*Breaking Windows: Situating The New Criminology*”, Στο P.Walton And J.Young (eds), *The New Criminology Revisited*, Great Britain And Usa: Macmillan Press Σ. 29

Zarafonitou, D, (2011), “Fear Of Crime In Contemporary Greece: Research Evidence”, *criminology*, Special Issue, Oct, Σ. 50-63.

ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ

Καρύδης, Β, (2004), «Το Ζήτημα Της Δεύτερης Γενιάς: Έγκλημα Και Μετανάστευση», Στο: Μ. Παύλου Και Δ. Χριστόπουλος (επιμ.), *η Ελλάδα Της Μετανάστευσης. Κοινωνική Συμμετοχή, Δικαιώματα Και Ιδιότητα Του Πολίτη*, Αθήνα: Κριτική, Σ. 205-232.

Καρύδης, Β,(2006), *Η Εγκληματικότητα Των Μεταναστών Στην Ελλάδα*, Αθήνα: Παπαζήσης, 1996, Σ. 135 Επ.

Καρύδης, Β, (2010), *όψεις Κοινωνικού Ελέγχου Στην Ελλάδα. Ηθικοί Πανικοί, Ποινική Δικαιοσύνη*, Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλα, Σ. 117 Επ.

Καρύδης Β, (2010), *η Αφανής Εγκληματικότητα. Πρώτη Εθνική Θυματολογική Έρευνα*, Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Καρύδης Β, *ό.Π., Υποσημ.* (2003). Ν. Κουράκης, «Αλλοδαποί, Μεταναστευτική Πολιτική Και Εγκληματικότητα». *Ποινικά Χρονικά* (Νγ). Μ. Κρανιδιώτη, «Η Εγκληματικότητα Των Αλλοδαπών Στην Ελλάδα», Στο: Ν. Κουράκης (επιμ.), *αντεγκληματική Πολιτική Ιν*, Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, Σ. 171-176.

ΝΟΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΕΔΡΙΚΑ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

Νόμος 1112/2000 *πρακτικά Της Βουλής Των Ελλήνων*, Συνεδρίαση Της 02-05-2000.

Νόμος 1975/1991, *πρακτικά Της Βουλής Των Ελλήνων*, Συνεδρίαση Της 10-10-1991.

Νόμος 1350/2001 *πρακτικά Της Βουλής Των Ελλήνων*, Συνεδρίαση Της 11-11-2001.

Νόμος 1234/2004 *πρακτικά Της Βουλής Των Ελλήνων*, Συνεδρίαση Της 21-03-2004.

Νόμος 1367/2005 *πρακτικά Της Βουλής Των Ελλήνων*, Συνεδρίαση Της 13-09-2005.

Νόμος 2345/2010 *πρακτικά Της Βουλής Των Ελλήνων*, Συνεδρίαση Της 25-02-2010.

Νόμος 1789/2012 *πρακτικά Της Βουλής Των Ελλήνων*, Συνεδρίαση Της 22-04-2012.

Νόμος 1678/2015 *πρακτικά Της Βουλής Των Ελλήνων*, Συνεδρίαση Της 21-03-2015.

Νόμος 1234/2018 *πρακτικά Της Βουλής Των Ελλήνων*, Συνεδρίαση Της 19-10-2018.